

IBA TAK V.

(Beletrizované žánre publicistického štýlu)

Motto:

*Svet zachráni jedine krása a dobro.
Technika ho zničí.
Pomôže mu, keď sa dá do služieb krásy a dobra.
Iba tak!*

Iba tak o všeličom

: Mária Terézia

Bola rímskou cisárovnou, kráľovnou Uhorska, Čiech, arcivojvodkyňou Rakúska, veľkovoľvodkyňou Toskánska... Pod aureolou viac ako päťdesiatich titulov sa v dejinách zaskvela rozhl'adená žena, uvažujúca pragmaticky. Aby povzniesla ríšu, obklopila sa múdrymi poradcami. Podporovala rozvoj obchodu, remesiel a manufaktúr, rozširovala cestnú sieť, odporúčala stavať murované domy, zlepšila postavenie poddaných, venovala pozornosť zdravotníctvu, osвете, zaviedla povinnú školskú dochádzku. Zakázala ľudové povery a mágiu, procesy s čarodejnicami a stredoveké mučenie. Porodila šestnásť detí a vybrala im partnerov, sobáš s ktorými mal priniesť monarchii výhody.

Veľa energie venovala vládnutiu, no zaujímal ju aj život v paláci, to, čo ostáva pred panovníkmi skryté, pretože sa považuje za niečo úplne obyčajné. Občas si len tak prehodila cez kráľovské šaty plášť s kapučnou a šla sa prejsť aj po vzdialených chodbách paláca. Raz, niekde v bočnej chodbe, keď v prítmí fakiel' prechádzala popri strážiacom vojakovi, rozkokošený mládenec, rád, že počas dlhej služby konečne počuje šuchotanie ženských sukien nejakej služobnej, ju trochu stisol a zo žartu chytil za zadok. Až keď zareagovala ako panovníčka, spoznal, o koho ide. No už bolo neskoro. Mládenca okamžite zatkli a v okovách posadili do väzenia.

Išlo o urážku majestátu ako hrom a od súdu, ktorý nasledoval za pár dní, sa neočakávalo iné, jedine trest smrti pre nešťastníka.

Na súdny proces, podľa očakávania veľmi krátky, odbehla aj cisárovná. Skrytá za závesom počúvala obžalobu pokukujúc na poblednutého vojaka stojaceho medzi dvoma strážnymi nepohnute. Mládenec z Horných Uhier, vysoký, s hnedými očami, fúzikmi a ešte chlapčenskou tvárou. Ruky zviazané za chrbtom, bez opaska – ten mu vzali, aby sa vo väzení neobesil – a bez šable jej pripomínal veľké dieťa. Vedel, aký trest ho neminie, no držal sa statočne. Neprosil o milosť a keď sa ho sudca spýtal, či sa chce vyjadriť na svoju obranu, vyjadril sa. Po krátkom váhaní s rumencom na zblednutých lícach a s chlaspkými rozpakmi, priamo, ako obyčajný vojak:

„Spravil som zle, uznávam... V takom prítmí, a pritom fakle viac čmudili ako svietili, nebolo dobre vidieť. Oči štípali. Vraveli sme pánovi kapitánovi, že po tých chodbách s maličkými oblokmi je dymu ako v udiarni. Ani vetrať sa tam poriadne nedalo. Ja že ide dáka chyžná, veď kdežeby mi napadlo, že Jej Veličenstvo. Nevykrúcam sa, viem, nemal som... Čo už teraz, keď sa stalo... Hádám mi Pánboh tam hore odpustí a moja nešťastná mať sa budú za mňa modliť.“

„Lutujete, čo ste spravili?“ opýtal sa sudca.

„Či mi je ľúto? Nuž... viete, vaša urodzenosť, ani neviem. Teraz už je to jedno, keď mám ísť na druhý svet. Môžem povedať a slávnemu súdu statočne priznať: Ja som taký krásne okrúhly a pevný zadok ešte v ruke jakživ nedržal... A to som mal dosť frajeriek, a nie hocakých, i doma, i tu, môžete mi veriť. Hádám sa oplatí za čosi také vojakovi aj umrieť.“

Od obyčajného mládenca išlo vlastne o kráľovský kompliment. Podobný by nevystrúhal žiaden z vtedajších gavalierov na cisárskom dvore. Chlapec netušil, že v kritickú chvíľu rozhodovania o jeho živote a smrti prelomil škrupinu vladárskej pýchy a polichotené srdce ženy zmäklo blahom.

Sudcovia, ktorých zraky v rozpakoch kradmo zabočili k závesu, sa potom odobrali na poradu.

Tam ich čakal odkaz od panovníčky.

Vojaka oslobodili.

PS.: Mária Terézia svojho manžela Františka Štefana I. Lotrinského veľmi milovala. Inteligentná, vzdelaná, ale i rozmarná panovníčka obľubujúca tanec, hudbu a maľovanie priviedla na svet jedenásť dcér a päť synov. Údajne bola manželovi verná na rozdiel od neho, lebo on si sem – tam občas odbehol k nejakej milenke. A keďže rodila bohato ako hruška, nevyhla sa zlým jazykom, tvrdiacim, že jej toľkonásobné materstvo nebolo dočista s kostolným poriadkom. Vraj po tých chodbách v kráľovskom paláci behala viac, ako by sa na cisárovnú patrilo...

: Halloween

Málokedy sledujem televízne noviny vysielané slovenskými súkromnými masmédiami. Prekáža mi neprofesionalita, neserióznosť, očividná nevzdelanosť a nekultúrnosť tvorcov produkujúcich iba znôšku stupídnych šotov rovnajúcich sa „čiernej kronike“, pričom novinárske hyeny pátrajú hlavne po slzách, zúfalstve a krvi dotknutých. Diváka pokladajú za obyčajného chumaja, ktorému nimi servirované úbohosti musia stačiť. Prípadná informácia z kultúry, ak sa nejaká zjaví, zostáva obyčajne na okraji pozornosti spravodajského bloku, poznačená – ako inak – amaterizmom „tvorcov“.

Tak bolo aj na sviatok Všetechsvätých, počas ktorého spomíname na našich zosnulých. Okrem pár krátkych záberov na vysvietené cintoríny defilovali pred kamerou hlavne deti v červených, žltých, oranžových a čiernych farbách prestrojené za duchov, netopiere, kostlivcov, mačky a rôzne príšery. Drobizg kráčaľ v sprievode dospelých, niektorých tiež spotvorených, nesúcich zubaté tekvice a zapálené lampióny.

Slečna reportérka divákovi oznámila, že namiesto sviatku Všetechsvätých dotyční slávia Halloween. A oslovila aj pani etnologičku, potulujúcu sa s vyrezávanou tekvicou na boku sprievodu, aby k defilujúcim maskám pridala patričný komentár. Odborníčka na etnografiu oznámila začudovaným divákovi, že zvyk ticho spomínať na cintoríne na našich nežijúcich blízkych a priateľov bude časom zatlačený do úzadia ako prežitok, lebo, podľa nej „pokrok sa nedá zastaviť“.

Pokiaľ viem, Halloween je pohanský sviatok. Starí Kelti si chceli nakloniť zlých duchov a v období konca a začiatku pohanského roka zhotovovali takéto masky a obliekali si netradičné oblečenie. Má pôvod v Írsku a doteraz sa ako dávna, vlastne barbarská tradícia slávi aj v USA, Kanade, Austrálii, na Novom Zélande. No „v mene pokroku“ by sa, podľa citovanej etnologičky, mal sláviť aj u nás. Návšteva hrobu našich rodičov, preukázanie úcty tým, ktorých sme mali radi, ktorým vďačíme za život, za prejavenu lásku, spomienka na nich, zapálenie sviečky, modlitba je nmoderným spiatočníctvom a za niekoľko rokov vymizne.

Nuž, k tejto „odborníčke“ asi len toľko: tekvicu, ktorú držala v ruke, si mala nasadiť namiesto hlavy.

Obsah by bol skoro totožný.

: Prvá a druhá signálna sústava

Najmä školopovinné deti si namiesto obyčajného rozhovoru zvykajú používať na dorozumievanie sa takzvanú esemeskovú komunikáciu, v ktorej dominujú výrazy ako „jj“, „ee“, „ok“, „wau“, „jaj“, „joj“, „hehe“, „haha“, „super“, „hm“, „aha“, „jo“, „v pohode“, „cc“, „hihi“ atď. S byľkou nadsadenia by sme mohli povedať, že na komunikáciu s pomocou týchto „zvukov“ celkom stačí prvá signálna sústava. Tá je charakteristická pre zvieratá, keďže pomocou signálov reagujú na zvuky, svetlo, vône atď. Človek sa líši od zvieratá tým, že je „vlastníkom“ aj druhej signálnej sústavy, ktorá mu umožňuje okrem iného aj abstraktne myslieť a tvorivo reagovať na slovo. Používa ju na tvorenie ucelených viet a súvetí, vyjadrovanie sa opisom, cez metaforu, na mapovanie viacvýznamovosti slova.

Väčšina našej školskej mládeže toto už nezvláda. Odúča sa logicky jazykovo uvažovať, rozvíjať myšlienku, neschopná je pochopiť ju a zmysluplne vyrozprávať. Radšej teda používa primitívne výrazivo.

Vyzerá to tak, že viacerí fanúšikovia takejto komunikácie sa pomaly ale isto vracajú na stromy. Tam „esemeskové“ zvuky budú preobhato stačiť. Už treba len úradne vyčleniť zalesnenú plochu, takú pokrytú signálom všetkých telefónnych operátorov, kde sa bude nový kmeň pohybovať, a prideliť mu meno.

Mohol by sa volať Huhu.

: Objatie

Videl som to na námestí.

Skupinky mladých ľudí oblečení v bielom ponúkali objatie. *Iba tak*, zadarmo a bez vedľajších úmyslov. Aby potešili, pripomenuli ľudskú spolupatričnosť, odovzdali trochu svojej energie starším, na pár sekúnd zovreli do náručia niekoho, kto ho možno už roky nezažil a veľmi mu chýba. Organizátori prezieravo vybrali sedem anjelsky vyzerajúcich mládežníkov – na dolnej strane námestia traja asi sedemnásťroční chlapci objímali ženy, na hornej štyri usmievajúce sa dievčiny objímali mužov.

Ľudia, oslovení ich ponukou, sprvoti prekvapení, vzápätí súhlasili. A niektorí to objatie dotyčnému alebo dotyčnej vrátili. Pridali aj úsmev a ďakovné slová.

Úsmevy a dobrú náladu zrazu narušil krik. Asi štyridsaťročná žena s ostro nalinkovaným obočím a zapudrovanou tvárou sa voči chystanému objatiu mládenca ostro ohradila. Čo si to chalan dovoľuje? Ona nie je pobehlica, aby vystrájala na verejnosti s nejakým pubertiakom! Nech si to nechá na doma pre svoju mater.

Kričala tak, že ju bolo počuť na celom námestí. Nech všetci vidia, aká je iná, vysoko mravne založená, odlišná od obyčajných ľudí, ktorí sa bez rozmyslu hocikde na ulici nechávajú manipulovať a zosmiešňovať tínedžermi.

Chudáka dobrovoľníka zahanbila a on sa, s rumencom na tvári, chytro zamotal do davu. Nevedel totiž, že sa pokúsil vziať do náručia miestnu predstaviteľku starých dievok – ich tajné túžby bývajú totiž veľmi nemravné. Siahajú oveľa, oveľa ďalej ako je objatie.

Ale o tom chalan s dobrým úmyslom a čistým srdcom nemal ani poňatia.

: Najkrajšie slovo

Dieťa malo iba osem mesiacov. Jeho rodičia, poučení odbornou literatúrou aj radami skúsených, sa snažili rozvíjať jeho schopnosť vnímania a aj mu trochu priblížiť svet, ktorý naň čaká, a tak mu ešte nenarodenému, prebývajúcemu v maminom brušku, hrali na syntetizátore a spievali. Vtedy sa vždy upokojilo, prestalo kopat' alebo sa prevaľovať a ticho počúvalo.

Potom, ako malý Matej prišiel na svet, nechcel v noci spávať. Nedožadoval sa krikom pozornosti iba vtedy, ak videl okolo seba ľudí a počul ich hlasy, prípadne ak hrala hudba. No okamžite, keď svetlo zhaslo a zvuky stíchli, dieťa spustilo koncert. Až po ňom, obyčajne vyčerpané plačom, zaspalo z ničoho nič – v priebehu dvoch sekúnd.

Keďže sa ukazovalo ako mimoriadne vnímavé na hlasy a zvuky, rodina čakala, že sa malý jazýček rozviaže skoro. Jeho babička, bývalá učiteľka, zakaždým, keď dobehla na návštevu, aby sa s vnúčaťom potešila, brávala ho na ruky a dieťa počúvalo jednoduché rozprávky o myške, kocúrovi, líške, medveďovi a o psíkovi, ktorý, kade chodil, tade štekal: „Hav! Hav! Hav!“

Raz prišla, dieťa práve vstalo, no len čo začulo známy hlas, otvorilo oči, a keď sa jeho stará mama naklonila nad postieľku, aby sa mu prihovorila, rozťahlo ústočká do úsmevu a povedalo:

„Hav!“

Rodina sa smiala, no niektorí sa škrabali za ušami: To ako? Dieťa sa naučí najskôr brechať a až potom rozprávať?

Zišla sa rodinná rada najprv v širšom, potom v užšom zastúpení. Rozhodli zatiaľ z výchovného pôsobenia vylúčiť rozprávky o zvieratkách, keďže malý Matej si svoje prvé naučené slovíčko párkrát denne skúšal.

A to bolo šťastie – precvičovanie malého jazyka prinieslo vzápätí prvý plod, lebo presne po týždni odomknuté detské ústa vyslovili najkrajšie slovo, aké z nich môže zaznieť: „Mama!“

: Peniaze alebo život!

Po páde komunizmu v Bulharsku sa mi tam niekoľkokrát pritrafila dovolenka. Nečudoval som sa žobrajúcim telesne postihnutým v letoviskách, ale tomu, že medzi prosiacimi bezdomovcami boli hlavne staré ženy. Jednoduché tetušky so zrobenými rukami, s vráskami ako natkanými na tvári okolo očí pripomínajúcimi dve studne plné nevyčerpatelnej beznádeje. Prečo žobrujú? Veď určite celý život pracovali. To im ozaj nič nezostalo?

Jedna z nich mi vyrozprávala, prečo je odkázaná na milosrdenstvo neznámych ľudí. Po skrachovaní komunistického režimu sa tamojší vládni činitelia o zdravotníctvo vôbec nestarali a keď niekto z občanov ochorel, musel si celé liečenie zaplatiť. V starobe sa na človeka lepia všetky nemoci a najmä tie ťažké, vyžadujúce drahé chirurgické zásahy a liečbu. Ak ženička, väčšinou vdova potrebovala operáciu, musela predať dom, i všetko, čo mala. A po prepustení z nemocnice zostala na ulici.

Posledný štrajk našich lekárov sa zapísal do povedomia národa aj vďaka jeho tlmočníkovi – nesympatickému pánovi. S bohorovnou aroganciou kládol štátu a jeho občanom podmienky, pričom si ako rukojemník bral chorých a bezbranných. Aj deti... Za veľkého masmediálneho pokriku lekárske odbory žiadali a napokon aj dosiahli zvýšenie plátov.

Všetko utíchlo, doktorské platy zdvihli kompetentní o 300 eur, no situácia v zdravotníctve sa nezmenila. Preplnené čakárne pred ambulanciami, mnohomesačné lehoty, kým sa chorí dostanú k potrebnému chirurgickému zákroku, neochota ošetrojúcich, z ktorých, ak im nedáte do vrecka „všimné“, cítite pacienta boliaci nezaujím.

Ozaj to bolo s platmi našich lekárov také nevydržateľné?

Neviem. Liečia choroby a zachraňujú životy, mali by teda byť patrične ohodnotení. No kým budú naši politici sprostredkovať hlavne kšefty seba a svojim sponzorom, obyčajne veľkým zlodejom, a títo budú nepostihnuteľní, peniaze na zdravotníctvo nebudú. O to viac si vážim tých lekárov, ktorí úplatky zavrhlí. Je ich dosť, ale dosť je aj tých s hlbokými vreckami.

Jeden zo zdravotníckych zamestnancov mi raz v dobrom rozmare povedal toto:

„Sú aj takí, ktorí obálky neberú, ale o nich si kolegovia myslia svoje. Ak nemocnému človeku ide o to, aby si ešte požil, aby sa tešil s ľuďmi, ktorých má rád a oni jeho, dá lekárovi aj posledné. Životné úspory, všetko. Šikovný chirurg zarobí na všimnom denne od dvoch do päťtisíc eur. Celý štrajk bol iba obyčajný humbug a divadlo pre naivných.“

A tak ma napadlo, či by sme v záujme lepšej informovanosti pacientov nemali zmeniť nápisy na niektorých nemocničných zariadeniach. Namiesto „Nemocnica s poliklinikou“ treba na priečelie budov vytesať do kameňa to, čo na Slovensku zodpovedá realite: „Peniaze alebo život!“

: Bežec

Keď v auguste 1968 vtrhli pod kuratelou bývalého Sovietskeho zväzu do socialistického Československa vojská Varšavskej zmluvy a ružomerské kasárne obsadili Rusi, následne, aby niečo robili, začali sa chystať na ďalšiu svetovú vojnu. V mene príprav zdevastovali aj neďalekú Čutkovskú dolinu. Ťažké stroje sa za účelom zamaskovaného spojenia Ružomberka s Lubochňou zahryzli do kopcov nad potokom plným pstruhov. Vyrýpali dlhé kilometre širokej zväžnice, aby sa počas plánovaného vojnového konfliktu mohla po nej prevážať ťažká vojenská technika v prípade, že riadne asfaltové spojnice budú po leteckých náletoch a iných útokoch nepoužiteľné.

Sovietske vojská po dvadsiatich rokoch odišli, zväžnica, ničiteľka hlavne krásnych horských lúk zostala. Často po nej behám. Z Čutkovskej doliny pozvoľna stúpa, treba si niekoľko kilometrov držať rovnaké mierne tempo behu, a tak ju zvládnete, kým nepríde oddychová rovinka a po nej zvlnený terén. Rozrýpané svahy zacelila tráva posiatá lesnými jahodami a vy sa cestou nahor zoznamujete hlavne s vrchmi porastenými smrekovou húštinou pomiešanou s bukmi. Hľadia na vás zo začiatku trošku povýšenecky, čo to tam poskakuje po hrboľatej „ruskej“ ceste križujúcej úpätia a zbytočne plaší srny, potom si na človečička zvyknú, a keďže vládnete vyššie, už sú zhovievavejšie. Napokon sa s nimi skamarátite, očividne vám nadfňajú, aby ste tie kilometre šťastne absolvovali.

Netrénovaný človek nezvládne prebehnúť celú trasu bez oddychových páuz, kým si organizmus zvykne, treba striedať chôdzu s klusom, no po dvoch troch týždňoch získate kondičku. Potom hore spotený slastne vydychujete a cestou do doliny môžete na svojich zelených kamarátov týčiacich sa k oblohe požmurkávať.

Na tej zväžnici veľa bežcov nestretnete – jedného dvoch, aj to len občas.

Raz ma jeden predbehol. Ja v miernom pokluse, on prefrčal popri ako odľukujúci traktor, brunátny v tvári. Videl som ho prvý raz, reku, asi budeš dobrý, keď si hore víškom držíš pretekárske tempo. Značkové „elastáky“ – to aby bol odpor vzduchu čo najmenší, módna členka, špičkové tenisky. Mohol mať okolo tridsať rokov.

Nad'abil som naň po kilometri, nebol ešte ani v štvrtine trasy. Sedel na zemi, opretý o nejaký vývrat, siná tvár.

„Čo vám je?“

„Neviem. Srdce... A nevládzem ani stáť na nohách.“

Ústa otváral iba s námahou a sipľavo dýchal.

„Máte mobil?“

Ja som nemal a nemal ani on.

Chytrý som rozmýšľal. Zrejme netrénovaný chcel vybehnúť „na šup“, a takto to dopadlo. Asi nejaký kolaps. Treba ho dostať do doliny, sanitka sa hore nevytrepe a vrtuľník chodí k pacientom iba v televízii. Chlapík je menší ako ja, zrejme aj menej váži. Musím ho zniesť nadol na chrbte.

Bol ťažší, ako som si predstavoval. Po dvesto metroch sa moje tričko dalo žmýkať a podlamovali sa mi nohy. Prišiel strach, ak ešte aj mňa tam vystrie, čo potom?

Pomohli prestávky a Božia zhovievavosť. Na doline pri potoku, keď som nepodarenému bežcovi ovláždzoval tvár, sa nad'abili dvaja miestni, a tí zavolali záchranku. Za pár minút bol v nemocnici.

Dotyčného som odvtedy viackrát v meste stretol. Vyzeral zdravý, viem, že ma spoznal, ale zakaždým sa tváril, že ma nevidí. Možno, keď ho vychovávali, nespoznal slovíčko ďakujem. Alebo sa hanbí... Ktovie.

Hlavné, že zostal nažive. Má šancu aj sám niekomu v živote pomôcť a ja len dúfam, že tak aj bude robiť. Veď vlastne o tom by to všetko okolo nás malo byť...

: Zaslúžilá umelkyňa

Jej predstavenia v Národnom divadle sa vypredali mesiace vopred, do hlavného mesta chodili autobusové zájazdy z celej krajiny, len aby diváci mohli sledovať nezabudnuteľné výkony zrelej herečky stvárňujúcej veľké postavy svetovej a slovenskej klasiky. Televízne inscenácie ju spropagovali ešte viac, záznamy z tých, kde účinkovala, sa stali pre mnohých kultovými.

Ale skoro žiadny z jej obdivovateľov netušil, že umelkyňa trpí na kleptomániu. Vedeli o tom iba predavačky z mamutej potravinárskej samoobsluhy, kam chodievala pravidelne nakupovať. Vysoká štíhla herečka vstupovala do predajne zakaždým v klobúku, širokom kabáte alebo plášti s vonkajšími a vnútornými vreckami a čiernou polokabelkou-polotaškou rozdelenou priehradkami, ktoré sa dali pohodlne uzavrieť nenápadnými zipsami. Pri prechádzke medzi regálmi si do nákupného košíka kládla len bežné potrebnosti pre kuchyňu: balíček cestovín, kvasnice, pudingový prášok, sardinky... Zakaždým ale vo vrecku alebo v taške tajne skončila nejaká drobnosť – čokoládka, mletá paprika, zeleninový bujón. Jeden, najviac dva kusy, stálo to pár korún alebo pár halierov. Bez malej krádeže by sa národu známa umelkyňa z nákupu netešila.

Kamery v predajniach kedysi nemali, no predavačky herečku medzi regálmi nešpehovali. Vedeli, že veľkú škodu nenarobí a že kvôli populárnej zákazníkcke samoobsluha neskrachuje. Naopak, z jej návštevy sa tešili. Pri platení, keď pokladnička účtovala, prirátala k tovaru v nákupnom košíku sumu päťnásobne prevyšujúcu hodnotu odcudzeného tovaru.

Zaslúžilá umelkyňa nikdy účet za nákup neprepočítavala, nikdy neprotestovala. Zaplatila bez mihnutia oka.

Bola predsa DÁMA.

: Vyúdená

V autobuse miestnej dopravy si oproti mne sadol značne pripitý štyridsiatnik. Strapaté vlasy, rukáv na saku mokrý, zvláčený v pive, jeho majiteľ rečný. Kam cestujete, odkiaľ ste... Všeličo sa spytoval a bolo mi to nepríjemné, lebo sa nerád bavím s opilcami. Mýlilo ma len, že mu z nepodarene zapnutej aktovky trčala Márquezova kniha *Sto rokov samoty*. Možno ide o inteligentného a citlivého človeka pijúceho preto, aby sa nezbláznil z úžasných úspechov, ktoré, podľa tvrdenia vládnucich zlodejských politikov, nás občanov obklopujú.

Na zastávke sa dvere otvorili, do plného vozidla sa nahrnuli ďalší cestujúci a po štiknutí lístka stáli v uličke pridržajúc sa, ako ktorý mohol. Pri mojom spolucestujúcom ostrnela žena neurčitého veku so žltkastou tvárou plnou drobných fľakov. Namiesto parfumu sa od nej v miernych vlnách prisúval k okolo stojacim a sediacim zápach tabaku. Mohla mať tak po tridsiatke, alebo viac.

Pripitý si pritisol aktovku s Márquezovou knihou k sebe a napomenul ju:

„Stará pani, netlačte sa na mňa!“

„Čo si to dovoľujete?! Aká som ja stará pani!“ ohradila sa pobúrene dotyčná.

„Veď ste celá zakonzervovaná akoby ste robili v nejakej udiarni. Kto môže vedieť, koľko máte rokov. Šesťdesiat... sto...“

„Nemám ani tridsať. Ste ožratý lump. Dajte mi pokoj!“

„Ja som možno ožratý, ale lump nie som. Lump v tomto autobuse môže byť niekto iný. Viete, čo sa hovorí: Kto fajčí, ten aj pije, kto pije, ten klame, kto klame, ten kradne a kto kradne, ten aj vraždí.“

Žltkastá tvár stemnela. Keby konverzáciu nepočúvalo toľko ľudí dôkladne si ju prezerajúcich, asi by dotyčného zaškrtila.

Radšej vystúpila na najbližšej zastávke.

Kolíšajúci sa prívrženec magického realizmu zostal sedieť a len si hundral:

„Čo je toto za republiku... čo je toto za štát...“

Tušil som, čo sa mu asi preháňa hlavou: Ženská priveľa fajčí, čiže automaticky holduje aj alkoholu, a keďže nezriadené chl'astá, poriadne klame a samozrejme, aby mala na pálenku a cigarety, kradne. No a v tomu dyme, ktorý na všetky strany vyfukuje, si ani nevšimla, že pomocou neho určite odpravila na druhý svet nejedného človeka...

Ako je možné, že táto stvora si *iba tak* cestuje miestnou dopravou a ešte ju nezatvorili?

: Sokolík

Jožova osemnásťročná dcéra Soňa priviedla domov nápadníka, aby ho predstavila a aj sa ním pochválila. Rodina čakala na návštevu v obývačke a dvojici, keďže zaľúbená dievčina zabudla na kľúče, šla otvoriť dvere stará mať. Skoro ju vyvrátilo dozadu, keď zazrela vyschnutého mládenčeka v roztrhaných rifliach ovešaného „zicherajckami“ a s nagelovaným veľkozubatým kohútím chocholom na vyholenej lebke. Nozdry mal prepichnuté kovovým kruhom – na rovnaký, máličko masívnejší uväzoval ich sused k válovu odrasteného býčka.

Potenciálneho zaťa nečakalo také bohaté pohostenie ako v televíznej reklame propagujúcej tabletky uľahčujúce trávenie. Namiesto švédskeho stola jedna podlhovastá misa posiatá jednohubkami s troškou salámy a kúskami papriky, keksy z obchodu, chipsy škvarené na prepálenom oleji, litrová umelohmotná kofola a dve fľašky lacnejšieho piva.

Vydesená stará mať už nenasledovala dvojicu do izby, šla sa radšej za oboch nešťastníkov pomodliť. Aj matku obchádzali mráky a spravila prvé, čo ju napadlo, čiže šla zatvoriť okno. Tenučký chalan mal síce obuté vysoké a hrubé kanady, no aj v nich ho mohol odniesť prievan. Užasnúť si potom hneď sadla. Otec rodiny zaťal päsť a nebol schopný návšteve ani len podať ruku. Pätnásťročný syn si všimol hosťovu rozlietanú a neprirodzenú chôdzu, jeho zničené zožltnuté zuby a dopichané predlaktie. Rozmýšľal, čo vlastne berie. Pervitín určite a okrem toho si pichá možno extázu prípadne heroín. Zaujímalo ho ešte, ako sa dotyčný plánuje křímiť. Zdvihne si jednou rukou ten kovový krúžok a druhou sa bude ládovať, alebo si bude pchať jedlo cez stred ovísajúcej ozdoby úst? A trafi vôbec, keď je zdrogovaný?

Mládenec pohybujúci sa sfetovanou mysl'ou vo „vyšších“ sférach zarazenosť rodiny vôbec nevnímal. Stačilo mu, že z neho nespúšťala oči kamarátka, obdivne sledujúca každý pankáčov pohyb. Jednohubiek sa nedotkol, hoci, ako tvrdil, nejedol dva dni. Lial do seba iba kofolu s pivom – fľaškou do úst trafil. Rozprával, že pred dvoma rokmi „operatívne ukončil štúdiá“ a odišiel z nejakej spojenej odbornej školy, keďže tam diktovali študentom, čo majú robiť a ako sa správať. On chce vo svojom živote realizovať ideál absolútnej slobody, v ktorej by ho nik neobmedzoval, hlavne preto sa zbalil zo školských lavíc. A pracovať kvôli tomu, aby sa mal dobre nenažratý majiteľ nejakej firmy, odmieta. Živí ho „sociálka“ a rodičia.

Jožo, poctivo a tvrdo pracujúci drevorubač, nemohol počúvať táranie pobežaja a zahundral, ide von zapáliť si. Keď sa z obývačky vymotala vydesená matka akože do kuchyne a stiahla so sebou aj dcéru, mládenec, aby si naklonil budúceho švagra, sľúbil mu huby lysohlávky naložené v mede – také chutia najlepšie. Dá si jednu a bude aspoň osem hodín „mimo“.

Potom aj on vyšiel na dvor niečo „sfajknúť“.

Otca rodiny našiel na schodoch. Pohl'ad, aký naň domáci pán vrhol, si nevšimol a hneď začal konverzáciu:

„Sokolík, máš zápalky? Šľahneme si spolu jointa.“

„Čo?“

„Marišku. Keď to sfajkneme, budeme lietať vyššie ako draví vtáci.“

Jožo mal chuť bezočivej trasorítke jednu tresnúť. Odkedy si spolu tykajú?! Ale ešte ho nechá, nech sa vyvraví. Lepšie zistí, čo je zač.

Tváril, sa, že ho ponúknutá ušľaná cigareta so stočeným koncom zaujíma.

„Toto je tá marihuana?“

„Extroriedna kvalitka. Uvidíš.“

Jožo opatrne privoniaval a tváril sa, že chystá zapalovač. Jointa vložil do kútika úst a nenápadne spovedal návštevníka:

„Ty, ozaj a ako si predstavuješ, že keď sa oženiš, čím uživíš rodinu?“

„To je v dnešnej dobe najmenší problém. Budeme vegetiť ako Cigáni. Sociálne orientovaná spoločnosť to podporuje. Spravím na začiatok tri deti a žiť budeme z prídavkov a podpory. Môžeme bývať na striedačku raz u vás, raz u našich. Boli by sme hlúpi pracovať. Chumaji všetci tí, čo robia za minimálnu mzdu a platia dane. Takých štát len zdiera. A môžeme mať decko už teraz. Dnes večer sa pousilujeme. Na to, aby Sonička dostala podporu, jej maturita netreba. Nech sa učia tí, ktorí sú hlúpi. My životom len preletíme bez starostí. Čo povieš?“

„No...“

Jožo sa už rozhodol, čo spraví. Zapalovač síce vybral, ale hneď ho aj vložil do vrečka.

„Pripáľ si a ťahaj!“ radil spoločník. „Za chvíľu sa budeš vznášať aj bez krídiel.“

Drevorubač vypľul cigaretu do širokej dlane a rozmrvil ju. Potom chytil dcérinho nápadníka za plecía.

„Ja ti poviem, kto sa teraz bude vznášať ako vtáča. Ak sa niekedy priblížiš k mojej dcére, zlomím ťa ak hada!“

Rozzúrené chlpské ruky zdvihli „trasorítku“ a poslali vzduchom až do živého plota pri vchode.

Nebolo to vysoko, ale letel. Našťastie sa z kríkov chytrý pozbieral a ufrnkol cez bránu.

Krídla si nedolámala...

: Hokejový smútok

V tú nedeľu sa hralo dôležité hokejové stretnutie. Slovenský tím proti českému, také si nenechá ujsť žiadny ozajstný fanúšik. A to už nespomínam tých najodanejších, ovešaných národnými symbolmi, každú minútu vyrevujúcich „Slovensko, Slovensko“ a po zápase do svitania a niekedy aj tri dni a tri noci brázdiacich ulicami.

Miestny pán farár zastupoval vtedy aj ochorevšieho kolegu zo vzdialenej dediny, a tak sa muselo kombinovať, aby svätú omšu mohol celebroid tam aj tam. A poobede ho čakala ešte tretia, pohrebná. Odhadoval, že z tej prvej sa vráti neskoro, určil teda začiatok druhej svätej omše vo svojom pôsobisku na jedenástu doobeda.

Vo farnosti, najmä u chlapov, vyvolala zmena časového rozvrhu dobre že nie vzburu. Hokejové stretnutie sa začína o pol dvanástej! To sa predsa nedá stihnúť! Keby si, ako každú nedeľu, mohli vybrať, na ktorej z dvoch omší sa zúčastnia, či o ôsmej alebo o desiatej, nebol by problém. No akurát v túto, keď sa hrá dôležitý zápas, im kňaz ponúka doobeda len jednu! Na pohrebnú predsa nepôjdu, každý ráta s tým, že bude poobede rozoberať zápas a oslavovať víťazstvo našich.

Väčšine žien to bolo v podstate jedno, starali sa iba, aby bol obed, keď sa príde z kostola, už hotový, lebo každá vedela, chlap, ako náhle má prázdne brucho, sa rýchlo rozžúri. Preto polievka na sporáku brblala od rána a mäso v trúbe zozlatovalo už okolo desiatej. Po návrate zo služieb Božích stačí iba prihriať.

Znervóznených chlapov v dedine nebavilo ani doobedňajšie sledovanie „realityšou“, čiže vysielania pre hlupákov, ani amatérsky natočené slovenské filmové seriály preplnené trápnyimi zápletkami a ešte trápnejšími dialógmi, len sa tmolili po dome, po záhrade, po dvore a popred dom. Jedného z nich po tuhom premýšľaní napadlo, jeho syn bude ministroid a mohol by teda pánovi farárovi nadštrknúť, nech omšu podľa možností skráti. Ako počul, v prípade krajnej núdze sa to smie. Predsa aj farár a určite aj biskup, ak je poriadny, si taký hokej rád pozrie. A podľa chlpskej logiky, ani svätý Peter, občas otvárajúci bránu aj dobrému hokejistovi, si určite nepúšťa reprízu.

Dotyčný miništrant, inštruovaný svojím otcom, to vykonal šikovne. Pri obrátení strany misála hneď na začiatku omše zaregistroval zaskočený kňaz vložený lístok s výraznými písmenami: 11,30 sa začína hokej !!!

Sklopené oči asistujúcich chlapcov okolo oltára neprežrádzali autora a keď kňaz blysol pohľadom na chór zaplnený chlapmi, priam fyzicky cítil stadiaľ sálajúce napätie. Nechcel dopadnúť ako pred poldruha rokom, keď televízia v pracovné dni vysielala pre ťapnutých argentínsky seriál v čase tesne po skončení podvečernej omše – tetky, aby stihli začiatok, odchádzali hromadne pred záverom bohoslužieb. Vtedy, aj nahnevaný, vybehol raz oblečený v rúchu z kostola, stopol autobus smerujúci na vyšný koniec a keď ho šofér vpustil dnu, oznámil tetkám: „Zabudli ste na požehnanie!“ Aj im ho vo vozidle udelil, chcel ich zahanbiť, nech si uvedomia, že dávajú prednosť stupidnému vysielaniu pred Božím slovom, no aj tak z omše utekali i naďalej. Ináč, a to si v duchu potichu priznal, by celý zápas rád sledoval aj on.

Svätú omšu teda skrátil, ako mohol. Spievané slovo nahradil hovoreným, po prečítaní evanjelia nenasledovala kázeň, miesto nej si veriaci vypočuli iba stručnú pripomienku: „Počuli ste Božie slovo, tak sa podľa neho riadte!“ A prijímanie rozdá rehoľná sestra po skončení bohoslužieb.

Všetko sa stihlo za dvadsaťpäť minút a národ, najmä ten chlapský, dupotal domov.

I napriek nádejám zúrivých fanúšikov dopadlo hokejové stretnutie neslávne. Naša porážka bola zahanbujúca, gólový rozdiel vysoký.

Počas poobednej svätej omše za nebohú Františku D. naplnili kostol zväčša muži. Kňaza to zarazilo, keďže obyčajne sa na pohreboch v tejto dedine zúčastňovali hlavne ženy, no teraz, ako pozeral, vyberali vreckovky a utierali si slzy skoro sami chlapi.

Príčinu si uvedomil hneď na mieste: národ sa prišiel vyplakať hlavne nad slovenským hokejom. Účasť na pohrebe bola iba zámienkou.

: Na fašiangy

V obci sa, ako býva dlhoročným zvykom, konal v poslednú sobotu pred pôstom fašiangový sprievod. Dievčatá a mládenci, pooblekaní v krojoch, so spevom a za sprievodu zručného harmonikára prechádzali dedinou, pričom účinkujúci zastali pred každým domom a pokiaľ sa dalo, vytancovali a povykrúcali jeho osadenstvo. Pomedzi aktérov sa potulovali vyberači s príručným košíkom, oceľovým ražňom a pokladničkou a domáci ich obdarovali, čím kto mohol: peniazmi, slaninou, vajcami, klobásou, prípadne ovocím. Aby bolo z čoho na večernej zábave pripraviť občerstvenie.

V sprievode, a to pripomenuli tetky viac ako osemdesiatročné, už roky nevidno turoňa, chlapa pookrúcaného povrieslami, preoblečeného za zviera, ktorému naši predkovia pripisovali vegetačno-magickú silu. Dospelí ním strašievali deti a verilo sa, že ak táto tajomná bytosť prejde po chotári, úroda vyjde navnivoč. Užitočný pre hospodára mohol byť iba v posledné dni fašiangov – gazdovia ho kedysi ťahali do dvorov, aby sa pováľal po hnoji, lebo „kde sa turoň váľa, zemiaky sa dobre daria“. (Od chodenia s turoňom sú odvodené aj naše turíčne sviatky.) Chýba aj tradičný bakus v obrátenom kožuchu, vypchatý slamou a s tvárou začiernou sadzami. Týchto bývalo i viac, chodili po dedine rozháňajúci mládež a obveseľujúci aj tých divákov, ktorí sa nechystali na večernú zábavu.

Aj ostatných tradičných masiek bolo pomenej. Videl som kozu s klepotajúcim dreveným pyskom, cigánku s „kocnom“ na chrbte (do toho koša brala neposlušné deti), chlapa v medvedej koži, ktorého na reťazi vodil poblednutý mládenec. Zato pribudli masky v regióne Dolného Liptova dosť neobvyklé: mních s kapucňou, netradične „evanjelizujúci“, lebo palicou symbolicky naháňal domnelých bezbožníkov, ruský partizán v baranici s červenou hviezdou, s dreveným samopalom a ukradnutých priveľkých čizmách, z ktorých trčali onuce, Tučniak z Madagaskaru, Harry Potter, Gandalf, Lord Voldemort, Darth Vader.

Mňa zaujala maska potáčajúca sa za sprievodom a mávajúca poloprázdny demizónom pálenky – opretá o tyčky oplotenia záhrady zvracala na budúce hriadky. Parochňa s plešinou, prilepené ryšavé fúzy, pionierska šatka okolo krku, na

predpotopnom saku našitý kosák a kladivo. Nohavice „vodcu proletariátu“, nad členkami nerovnomerne odstrihnuté, smerovali nahor k nakreslenému holému zadku korunovanému nápisom „Posolstvo nekonečnej šťastnej budúcnosti“.

Mnohí zo starších tú „šťastnú budúcnosť“ pred pár desaťročiami zažili. Teraz ju, výtvarne stvárnenú, videli na vlastné oči a niektorí hádam konečne pochopili i jej podstatu.

Na jazykovom kurze

V období po roku 1989 som sa v čase letných prázdnin dostal na jazykový kurz nemčiny. V starobyľom kláštore, pár kilometrov od Viedne sa nás zišla pestrá národnostná zmes a niektorých udivilo, že táto cirkevná ustanovizeň je „živá“. Obývali ho mnísi starší i mladší, a nielen obývali, ale starali sa aj o inštitúciu prislúchajúce hospodárstvo. Pestovali tam vinič, z ktorého dorábali vynikajúce víno s charakteristickou vôňou lesných jahôd a ďalší produkt ešte finálnejší – z vína vypaľovali silnú pálenku svetlokaramelovej farby. Tá voňala ešte viac ako jahody.

V samotnom kláštore postavenom cisárom Leopoldom kedysi v 12. storočí, lebo sa mu údajne zjavila Panna Mária, bolo čo obdivovať. V najstaršej časti objektu vzbudzoval údiv trojdielny oltár vyrobený z viac než dvadsiatich odtieňov zlata, ktorého obrazy tepali tridsiatí zlatníci celých pätnásť rokov. Pápež udelil kláštoru privilégium uschovávať aj rakúsku cisársku korunu a kláštorná knižnica sa pýšila viac než tristo tisícmi zväzkami vzácných kníh, medzi ktorými bolo viac než osemsto inkunábulí a okolo tisícdivsto stredovekých v koži viazaných rukopisov. Turisti obdivujú cisárske komnaty, kde prespal svojho času aj Napoleon, a pravidelne hŕfne prichádzajú najmä v lete, keď na nádvorí kláštora viedenská opera usporadúva chýrne predstavenia.

Ubytovali ma v izbe so secesným nábytkom, v ktorej som sa cítil ako stredoveký šľachtic. A počas bohatých obedov a večerí nás aj obsluhovali.

Po hodinách konverzácie s lektormi, drilovaní výslovnosti, gramatiky a občasných poznávacích exkurzií do okolia nám dobre padli spoločné posedenia po večeri – veď najlepšie sa dohovoríte s cudzincom, ktorého rodným jazykom nie je nemčina. Ale ani ďalší spolustolovníci neboli na zahodenie, veď starší mnísi prakticky všetci vyučovali na viedenských vysokých školách a uvoľnený rozhovor s nimi nielen obohacoval, ale posúval aj do iných, dovtedy vám neznámych dimenzií vzdelania a poznávania duchovna. Vystačili sme si za celý večer s jedným pohárom vína, do ktorého, ako nám poradil starší páter Theo, treba naliať štamperlík svietivo karamelovej pálenky a potom už len pomaličky pochlipkávať. Nápoj burcoval a rozpaľoval myseľ a otváral stavidlá výrečnosti.

Pravidlo pomeru jedného pohára vína a jedného štamperlíka pálenky sme všetci dodržiavali, a tak boli naše rozhovory síce ohnivé, no v medziach akademicky vzdelaného rozumu a príslušnej konverzácie. Iba raz sa stalo, že pravidlo porušil bohoslovec z Kene. Pri debate o pedofilii kučeravý mládenec s veľkými očami „zlikvidoval“ nie jeden, ale tri poháre, a to sa postupne prejavilo, lebo skákal do reči aj pánom profesorom, pričom nemecké výrazy bohato miešal s jazykom svojho kmeňa a prehnane gestikuloval. Kým jeden z belgických študentov tvrdil, že kňaz môže trpieť aj nejakou úchyľkou, je všetko v poriadku, ak sa dokáže zaprieť a nič nevykoná, rozpálený mládenec z Afriky prezradil „domáce“ riešenie:

„My takých v našom kmeni zabijeme, upečieme a zjeme!“

Nebol až taký opitý, lebo keď mu došiel nemý úžas prítomných, zarazený stíchol a odpratal sa do svojej izby.

Debatu to na chvíľu „rozhodilo“, na potom sa znova rozprúdila. Kým sme diskutovali, páter Theo sa vytratil a po chvíli sa vrátil s nejakou zviazanou tlačovinou. Bola na nej mapa afrického štátu rozdelená na oblasti a ku každej pridelený komentár. Páter nalistoval aj územie, z ktorého pochádzal dotyčný bohoslovec. Chvíľu si prezeral záznamy a potom nám prezradil:

„Do tejto oblasti postupne vyslali siedmich misionárov. Belgičana, Rakúšana, Slováka, Poliaka, Kanadčana, Španiela, Portugalčana a Taliana. Nevrátili sa stadiaľ. A pokiaľ vieme, ani jeden nebol pedofil.“

: Pomáhať a chrániť

Isté obdobie som na katedre slovenského jazyka a literatúry mal spoločný kabinet s dekanom fakulty, pánom docentom, považovaným v odborných a študentských kruhoch za odborníka na poéziu – venoval sa jej celý život a vlastne ju aj žil. S rúfusovsky čistým srdcom a na kolenách vchádzal do básne, neprávosti a nemorálnosti reálneho sveta nevnímajúci, jeho osobnosť si chránila vlastné územie ohraničené veršami, do ktorého nesmelo vojsť nič nečisté. Prednášal o súčasnej slovenskej literatúre a ako šéf fakulty učil iba pár hodín týždenne. Celý pracovný čas sa zdržiaval hlavne na dekanáte a do nášho kabinetu si odskočil iba vtedy, ak potreboval vziať nejaké texty a knihy potrebné na vyučovanie.

Občas sa stávalo, keď ho niekto telefonicky zháňal, že spojovateľka v prípade jeho neprítomnosti na dekanáte prepájala hovory aj na našu katedru.

Raz sa tiež takto ohlásil telefón a na moje obligátne „prosím“, skôr ako som sa stihol predstaviť, vtrhol mi do uší rázny mužský hlas s tým, že volá polícia. Šesť študentiek z našej univerzity si neďaleko budovy okresného súdu prenajalo v paneláku trojizbový byt a v ňom nonstop poskytujú sexuálne služby. Zhrození obyvatelia vchodu sa osobne aj písomne sťažujú na neustále vyrušovanie. Návštevníci „bordelu“, často pod vplyvom alkoholu, bývajú značne hluční a ich vulgárna komunikácia ozývajúca sa chodbami, katastrofálne vplýva hlavne na deti.

Počúval som ohúrený, policajt ma vôbec nepripustil k slovu, vyratúval taxy, aké si dievčatá za jednotlivé sexuálne služby účtujú, potom vysypal ešte aj mená dotýčaných poslucháčok univerzity spolu s ročníkom a odborními, ktoré študujú. (Jedna z nich mala v dvojkombinácii dokonca náboženstvo.) Je mu známe, že študentov nemá prakticky žiadna vysoká škola na Slovensku ktovieakých, keďže je odkázaná na to, aby z finančných dôvodov brala skoro každého prihláseného, a to aj poriadne sprostého, prípadne šibnutého, lenže tieto dievčatá, budúce učiteľky, ak doštudujú, by mali vychovávať mládež!

Podľa policajtom oznámených odborov išlo o poslucháčky z vedľajšej fakulty, na našej sa také kombinácie neštudovali, čiže spojovateľka mala prepojiť hovor inému dekanovi, no dokonale poplietla spojenie. Aj som mu to hneď ako ma pustil k slovu oznámil spolu s tým, že nevolá kompetentnej osobe. Čiže pre zmenu som ho ohúrila ja.

Trvalo dlhých päť sekúnd, kým telefonujúcemu policajtovi došlo. Počul som iba:

„Ej, do riti!“

A cvaknutie telefónu.

Šťastie, že aparát vtedy nezdvihol môj šéf.

Lebo to už nebola ani trochu poézia...

: Tobogán

Žiadna krajina nie je taká bohatá na minerálne pramene ako naša, a tak sa v období po zamatovej revolúcii na Slovensku postavilo množstvo aquaparkov. Prišli investori, ktorí využili slovenskú biedu i lakomosť politikov, pokúpili a navrtili kde a čo bolo treba, a teraz bohatnú.

Jeden z takých „vodných svetov“ sa nachádza neďaleko Ružomberka. Hrdzavohnedá teplá voda vo vonkajších bazénoch vám okamžite zafarbí plavky a vy sa potom už môžete len modliť, aby hrdza aspoň čiastočne pri praní vybledla. (Neskôr sa spomínaná minerálka stala známa tým, že v nej pri kontrolách zakaždým zistili vysoké percento moču.) Našťastie v areáli neskôr vybudovali aj antikorový krytý bazén s čistou vodou a tobogánom a do tejto „neminerálky“ som sa pri jednej návšteve vybral. Na poludnie, kedy býva najmenej návštevníkov, aspoň si v pokoji zaplávam. Šťastie mi, zdá sa, prišlo, v celom tom veľkom bazéne sa okrem mňa nevyškýtovala ani noha ani ruka.

Po absolvovaní niekoľkých dĺžok som začal pokukovať na tobogán. Vo veľkých poskrúcaných rúrach sa premávajú hlavne deti a neskutočne sa tešia, keď preletia temnotou a zrazu ich to vypluje rovno na svetlo do priehľadných perličiek. Aj

dospelí si zvyknú zašantiť a trochu sa pritom vracajú do mládežníckych rokov. Ale v mojom veku? Bezmála šesťdesiatnici? Takých som ešte na dotyčnej atrakcii nevidel.

Pokúšalo ma. Treba vyprobovať, veď v časoch socializmu a môjho detstva nič podobné u nás nebolo. A nejde o nebezpečnú atrakciu, keďže sa ňou premávajú aj decká. Len čo ak ma niekto zazrie? Ešte si pomyslí, že som postúpil z rozumu.

Poobzeral som sa. Nikoho, ani v bazéne, ani mimo neho, dokonca aj plavčíkovo miesto prázdne. Íst... neíst... A veď sa nemám pred kým hanbiť. Pred antikorom a kachličkami sa nemusím. Tie nevyzradia. Skúsím.

Vybehol som po plechových schodoch, zelené svetlo hore avizovalo, že môžem, a tak ma zhltna široká rúra. Pár sekúnd v tme, kedy sa aj trošku bojíte, aj vo vás stúpa adrenalin a zrazu vás objíme svetlo a s veľkým čľapotom široká modrá voda.

Uf! Nádhera!

Lenže ako som sa vynoril a trochu pretrel oči, počul som:

„Dobrý deň.“

Na kraji bazéna stáli dve moje študentky a vypliešťaťali oči, či dobre vidia. Niečo som, nepríjemne prekvapený zahundral a ony sa potom so smiechom pobrali vyskúšať atrakciu.

Keď sa vybláznili, dali sme sa do reči.

Volil som opatrnú komunikáciu. Takto sa strápníť... Po niekoľkých bežných frázach som ich len, akoby položartom, poprosil:

„Dúfam, dievčatá, že ma nevyzradíte. Nemusí vedieť celá škola, že som vyskúšal tobogán.“

Zaverili sa. Na život a na smrť. Nepovedia nikomu, môžem sa spoľahnúť.

Nejako som im neveril. Stačilo registrovať ich pohľady – také s iskričkami.

Na druhý deň mi bol hneď zrána podozrivý široký úsmev pani vrátničky. Nikdy predtým sa tak nevyškierala, keď ma zazrela. Kolegyne a kolegovia podobne. Na študentoch som si všimol mierne sprisahanecké žmurknutia, ktoré si medzi sebou vymieňali.

Dosť ma to rozladilo, no potom... Každý senzácia trvá tri dni, pomyslel som si. Keď *iba tak* v tej rúre ležíte a niečo vás akože unáša do neznáma, aby človeka potom schmatol do náruče rozjasený deň, je to pekné. A nestalo sa nič hrozné tak ako sa podľa tlače udialo voľakedy v americkom aquaparku v časoch jednoduchších materiálov a technológií. Prudký náraz silného prúdu vody v jednom z tobogánov oplieskal v zhybe širokej rúry akéhosi nešťastníka o steny, vzápätí sa zariadenie prelomilo a ostrý materiál rozrezal dotyčného odspodu až dovrchu. Časť vnútorností sa zachytila v rúre, ktorá potom vyplula vypitvané telo hompáľajúce sa na konci hrubého čreva do vody.

Deväťdesiatosem rozvýskaných a zabávajúcich sa návštevníkov atrakcie vtedy povyskakovalo z krvavého bazéna a rozutekalo sa domov. Keďže každý Američan má svojho psychoanalytika, na nekonečných sedeniach, aby sa zbavili desivej traumy a depresii, preberali s ním otrasný zážitok, no málokomu to pomohlo.

Skoro všetci skončili v blázinci.

A na tobogán už asi žiadny z nich nepôjde.

Čo sa mňa týka, ja by som ešte hádam aj šiel...

: O literatúre

V súčasnosti môžeme literatúru rozdeliť do troch kategórií. Tá prvá pozostáva z kvalitnej beletrie, hľadajúcej Boha, ktorá pomáha čitateľovi byť lepším človekom, vťahuje ho do sveta fantázie, pomáha mu žiť v statočnosti a zároveň rozdávať to krásne, čo v ňom rastie vďaka knihám a posolstvám v nich obsiahnutým.

Druhú skupinu zaplňa literárny brak. Seriózna literárna kritika ho odsúva na bočnú koľaj ako menej kvalitnú. Niet v ňom viacvýznamovosti, absentuje metaforizácia, je obyčajne prvoplánový a postavy zväčša čierobiele, čiže absolútne kladné alebo absolútne záporné. Patrí sem aj záplava sentimentálnej literatúry určenej hlavne ženám a tínedžerkám. V otrepáných príbehoch o láske sa do seba zaľúbia on a ona, ona je bohatá a on chudobný, jej v láske bránia príbuzní, lenže keď sa dievčina ocitne v nebezpečenstve, padne na výlete do priepasti, alebo ju unáša rozbesnená voda pri náhlej povodni, on ju zachráni a nakoniec sa vezmú. Schéma príbehov je rovnaká ako holý vianočný stromček, čiže autorka alebo autor naň vešia len zakaždým iné ozdoby: rôzniace sa postavy, miesta deja, historické okolnosti. Takéto „love story“ môžeme pokojne nazvať aj „vegetou“, keďže to obyčajne čítajú ženy v domácnosti počas varenia polievky. V jednej ruke držia knihu, v druhej varechu a pri každej dojímavej pasáži im padajú slzy do váry, takže ju potom už vôbec netreba soliť. Ak ide o zvlášť napínavý text, obyčajne padne kuchárka aj s varechou do hrnca a potom sa v ňom nachádza hlavne mäsový vývar, alebo, ak sa v polievke odpadnutá zdrží dlhšie, ide o výživný vývar z kostí.

Brakovou literatúrou sú ale napríklad aj knižky o Winetuovi alebo Tarzanovi, a tie nemôžeme zatracovať, pretože nenásilne povzbudzujú dospievajúcich mládežníkov k čestnosti, hrdinstvu, boju proti bezpráviu a pomoci slabším.

Tretia kategória znamená hrozbu pre výchovu a vzdelávanie, človeka degraduje, vyslovene podryva základy rodiny a celej spoločnosti. Je to tzv. odpadová literatúra, ponúkajúca zvrátenú filozofiu života a človeka, zámerne mohutne vydávaná a propagovaná, plná vulgarizmov najhrubšieho zrna, obscénnych, hrubo pohlavných príbehov, nenávisti a zločinov. Jej autor, prezentujúci vo svojom „diele“ filozofiu chlieva, sa váľa v najhnusnejšej špine ako posledná ošípaná a vŕahuje do hnoja aj čitateľa: Pod', budeme obaja prasce, budeme spolu krochkať v lajne a najväčšom hnuse. Pridaj sa ku mne, budeš „in“!

Čitateľ sa musí rozhodnúť, kam sa chce zaradiť. Alebo siahne po umeleckej literatúre, podávajúcej ruku dvíhajúcu z prachu života, núkajúcej ideály krásy a čistoty duše, zušľachtľujúcej, alebo sa načiahne po odpade a sklízne do hnoja medzi ostatné prasce.

Je to len a len na ňom.

: Dvaja študenti

V hlavnom meste som raz stretol dvoch svojich bývalých študentov. Nedávno prekročili štyridsiatku, po absolvovaní vysokej školy si založili rodiny a vo svojom povolání slušne zarábali. Tomu prvému ešte pred skončením skúšky dospelosti niekto zabil otca a páchatel'a nikdy nevy pátrali. Chlapec to niesol veľmi ťažko, no usiloval sa ukončiť štúdiá a matke a súrodencom všemožne pomáhať. Bol to statočný a čestný chlapec s permanentnou túžbou po hľadaní spravodlivosti a odhalení toho, kto mu zavraždil otca. S diplomom absolventa policajnej akadémie neprestal vo vzdelávaní sa, a tak ho ako mimoriadne schopného a usilovného pracovníka zaradili medzi vyšetrovateľov hospodárskej kriminality. Svojím odhodlaním a zaťatosťou pripomínal pitbula – ak objavil nekalé praktiky, zahryzol sa a nepovolil, kým prípad nevyšetрил. Považovali ho za jedného z najschopnejších vyšetrovateľov v odbore.

Bolo pred Vianocami, keď sme na seba natrafili v jednej z uličiek Starého mesta. Vyzeral poblednutý, oči – zrkadlo duše mal smutné. Jeho manželka s deťmi odbehli do cukrárne, my sme skončili v blízkej reštaurácii.

Spýtal som sa ho priamo, čo sa stalo.

Pozrel na mňa, potom skúmavo po poloprázdnom podniku.

„Vám to poviem. Viete, že ma zbavili funkcie?“

„To neviem. A prečo?“

Vysvetlil mi, ako úplne náhodou prišiel na nekresťanskú rozkrádačku. Priviedol ho k nej drobný zlodej napojený na tých, ktorí kradli vo veľkom štýle. V „rabovačke“ sa viezol nejaký minister, podpredseda vlády a pár poslancov za vládnú

stranu. Zdesený odhaleniami sa vybral za svojím nadriadeným. Priniesol dôkazy a čísla – mesačne týmto pánom chodia na účty státisíce eur.

„Čo ti povedal šéf?“

„Zatváril sa prekvapene, potom odišiel telefonovať. A za desať minút ma z prípadu odvolali. Musel som odovzdať všetky materiály, pripomenuli služobnú povinnosť mlčať a doručili bleskové rozhodnutie – zákaz sudcu vyjadrovať sa o prípade.“

„A teraz?“

„Preradili ma za obyčajného obvodáka.“

Znova sa poobzeral po miestnosti.

„Bojím sa aj o život. Prípadne, že niečo vykonajú mojej rodine. Už mi nenápadne podsunuli, čo všetko sa môže stať, ak prehovorím.“

Stratil som reč. Obyčajne vždy poradím svojím študentom, keď potrebujú, ale v tomto prípade... Je známe, že súdnictvo u nás nie je nezávislé, je skorumpované a posluhuje hlavne mafii bielych golierov. Tá vie, že kto disponuje miliónmi, môže si dovoliť hocikaký zločin, rozsudok si kúpi, lebo obyčajne rozhoduje „správny“ sudca. Ak by sa chcel čestný policajt dovolať spravodlivosti, zloději v úzadí politickej strany dokážu rozhybať súdnu mašineriu želaným smerom a dotyčný skončí za mrežami. Prípadne siahnu za hranicu života nielen jeho, ale celej rodiny, keďže peniaze majú silu vyvolať besnú túžbu po stále väčšom bohatstve a u takých plný mešec na miske vždy preváži nad svedomím.

Rozlúčili sme sa naponáhlo, manželka mu telefonovala, že ho čaká pred reštauráciou aj s deťmi.

Vo dverách sa obzrel a vtedy som ho uvidel posledný raz. Vraha svojho otca už nikdy neodhalí, lebo o pár dní stratil život pri autonehode – svedkovia sa údajne nenašli a vinník ušiel z miesta činu. A ani redaktorské hyeny zo súkromných televíznych staníc o nešťastí neinformovali.

Aj s druhým svojím bývalým študentom sme sa stretli v hlavnom meste a tiež pred Vianocami. Chlapčiska som spomínal v románe zo stredoškolského prostredia *Keď lastovičky nemôžu lietať*. Odrazu sa z neho nielen v románe ale aj v skutočnosti stal študent priemyslovky v Ružomberku po tom, čo ho vyhodili z istej umelecky zameranej strednej školy, kde v časoch komunizmu študovali hlavne deti prominentov. Bol to originálne „trafený“ mládenec a vystrájal aj originálne lotroviny. Na škole umeleckého priemyslu organizoval napríklad sledovanie učiteľov na záchodoch pomocou divadelného ďalekohľadu – aktéri robili záznamy, kto z pedagogických pracovníkov odkrúti z rolky najviac toaletného papiera (zistili, že riaditeľ). Keďže jeho otec mal prístup aj k špionážnej technike, chlapec namontoval na rádiom riadené autíčko mikrokameru a špehoval pod sukňami spolužiačok a učiteliek. V súkromí usporadúval „mejdany“ so slnkom, pri ktorých sa do lavóra naleje červené víno a položíte ho na zem v miestnosti, kde sú závesy. Zatiahnete ich tak, aby slnko svietilo rovno do vína. Vy si sadnete oproti – z jednej strany sa napája nebeské teleso, z druhej strany vy. Keď pedagogická rada školy napriek enormným tlakom „zhora“ rozhodla o jeho vylúčení zo štúdia, chalan vystrúhal okrúhlu drevenú atrapu bomby, podobnú ako vidno v starých groteskách, nafarbil ju na čierne, do navrtanej diery vsunul zápalnú šnúru. Cez veľkú prestávku prišiel k dverám zborovne, knôt podpálil, rozrazil dvere, hodil dnu „bombu“ a zakričal „Smrť tyranom!“ Zástupkyňa dostala infarkt, učitelia popadali zo stoličiek a hodili sa na zem, fyzikárka sa v panike zabuchla v skrini s pomôckami, kde sa na ňu zosypalo sklo a dvaja telocvikári vyskočili z druhého poschodia, pričom si dolámali jeden ruky, druhý nohy. Chalanov otec, vtedajší člen Ústredného výboru Komunistickej strany Československa vybavil synovi dokončenie štúdia na ružomerskej priemyslovke, ale aj tam znepríjemňoval život učiteľom, lebo až chorobne im všetko robil naprotiveň. Keď konečne zmaturoval, škola si vydýchla.

Pri našom stretnutí po viac ako dvadsiatich rokoch vyzeral, že sa má dobre – na to, čo povyvádzal, možno až príliš. Syn bývalého „papaláša“, ktorý využil dokonale svoje styky a zabezpečil nielen seba, ale aj svoje potomstvo, sa viditeľne nestratil ani v komunistickom ani v postkomunistickom režime.

Zvedavý som bol hlavne na to, kde pracuje.

„Predsa na ministerstve,“ oznámil.

„Na ktorom?“

„Školstva.“

„Desíš ma. Odkedy?“

„Od začiatku. Nikdy som nemal iného zamestnávateľa.“

„Takže aj ty máš na svedomí všetky nepodarené pokusy, ktoré zrichtovali našu výchovu a vzdelávanie? Tie vaše úpravy majú za následok, že nám rastie hádam najhlúpejšia generácia za niekoľko storočí. A skúsené staré učiteľky na školeniach v spravodlivom hneve žiadajú, aby autorom reforiem, ktorí zapríčinili totálny úpadok školstva, vzali tituly aj so životom.“

„Preháňate...“

„Nepreháňam. To tvoje zamestnanie je vlastne pomsta učiteľom, mladej generácii a celému národu.“

„Iba trochu,“ povedal so spokojným úsmevom. „A keby aj... No a čo?!“

: Zamdlievanie

Ak si všimáte konverzáciu spolucestujúcich, cesta vlakom z Ružomberka do Žiliny (a nielen na tejto trase) často poskytne veľa príležitostí na uvažovanie, zdesenie, no najčastejšie na pohoršenie. Občas si niečo zaznačím, no väčšina z vypočutého sa zapísať nedá. Normálny papier by toľko vulgárnych výrazov, ktorých zdrojom je hlavne študujúca mládež, asi nezniesol a zrejme by sa sám od hanby vznietil. Dievčatá pritom ani trochu nezaostávajú za chlapcami. A tak len počúvam a porovnávam.

Pred mnohými desiatkami rokov bývalo pravidlom, že zámožné slečny z „lepších“ rodín absolvovali aj nejaký pobyt v kláštornej škole, kde ich priučali zbožnosti, hre na hudobný nástroj, cudzím jazykom, pravidlám spoločenského správania sa. Dobře vychovaná slečna šľachtického pôvodu, prípadne pani omdlela zakaždým, keď ju niečo šokovalo. Mohla to byť zlá správa, nával citov alebo oplzlý výraz. Ak dievčina pri takýchto príležitostiach odpadávala, pokladali ju za nevinnú pannu, slušne vychovanú. Prejavovala tým aj svoju útlocitosť a mravnosť a obyčajne si získavala dobrú povesť a rešpekt. Vulgárne výrazy, jednoduché zvýšenie hlasu alebo prejav rozhorčenia nepripadal u dámy do úvahy. Také niečo sa tolerovalo iba žene pochádzajúcej z „nižších“ vrstiev.

Vtedajším mužom sa prejavy ženskej útlocitosti páčili, a najmä hľadajúcim budúcu manželku, od ktorej očakávali počestnosť a vernosť. Biela pleť a ustavičné klopenie očí jej príťažlivosť ešte znásobovali a mládenci takú veľmi ochotne zachytávali do náručia. Čím drsnejší výraz uvrhol dievčinu do mdlôb, tým dlhšie ju preberali.

V súčasnosti by slušne vychovanej dáme cestovanie vlakom asi nesvedčilo. Stačí jej absolvovať cestu povedzme z Vrútok do Strečna. Vulgárnosti, ktoré si tam vypočuje, by chuderu okamžite dostali do kómy a darmo by ju kriesili. Ešte pred prvým tunelom by bola mŕtva.

: Nobelova cena

Premýšľali ste niekedy o tom, prečo majú napríklad Maďari toľko držiteľov Nobelovej ceny a Slováci ani jedného? Ved' tvrdíme o sebe, že sme kultúrny národ, že Maďari prišli na naše pôvodné územie ako lúpežní barbari, polodivosi, že od starých Slovanov prevzali potom viaceré kultúrne zvyklosti a inštitúcie, medziiným aj inštitúciu igrícov – potulných spevákov a hudobníkov. Okrem toho v maďarskom jazyku badať zreteľné stopy slovanskej lexiky, pretože na pomenovanie nového, kultúrneho a vyspelého im slovník barbara nestačil. A my sa svojou kultúrnosťou a vyspelosťou pýšime už viac storočí.

Lenže...

Medzi súčasnými Slovákami a Maďarmi je poriadny rozdiel. Keď naši južní susedia objavia medzi sebou človeka vynikajúcich kvalít, nadaného a múdreho, všemožne ho podporujú, pestujú si ho a pomáhajú mu, aby dosiahol na méty, na ktoré obyčajný človek nedosiahne. Nobelovu cenu dostane tak i vďaka podpore svojho okolia aj celého národa.

U Slovákov ide o proces presne opačný. Schopného jedinca, vytŕčajúceho z priemeru udupeme, zrazíme mu hlavu, ohovoríme ho, opľujeme, v práci presunieme na podradné miesto alebo vyhodíme, znemožníme cez médiá, prípadne, ak sa mu i napriek tomu darí, aspoň ho podpálime. Závist' v zasnúbení so škodoradosťou je naša najcharakteristickejšia vlastnosť. A keďže od závisti k nenávisti je iba krok, dotyčnému tak znepríjemníme existenciu a znechutíme ho, že radšej odíde z republiky.

Nedobrovoľný vyhnanec ocitnuvší sa mimo vlasti obyčajne veľmi rýchlo dosiahne vďaka svojej šikovnosti a húževnatosti úspechy, od ktorých sme ho doma vopred odstavili. Za našimi hranicami dávno pochopili, že výnimočný jedinec patrí k elite národa prinášajúcej nielen hmotné, ale aj kultúrne bohatstvo prospešné pre všetkých občanov štátu. Jeho prácu a schopnosti teda patrične ocenia. Potom, ako sa takýto stane v cudzine známym a uznávaným, my nezabudneme hrdo na všetky strany vykrikovať:

„Vidíte?! Slováci! Múdra hlavička! Je predsa náš!“

Že sme predtým urobili všetko, aby sa zapotrošil ďalší veľký talent, a tak ešte viac schudobnela duševne i materiálne vyrabovaná pokladnica národa, že vlastne sme dotyčného zo Slovenska vyhnali, to už nespomenieme.

: Štedrovečerný prejav Antonína Zápotockého

Chtěl bych dnes ve svém vánočním projevu promluvit k těm, kteří se o Štedrém večeru nejvíce shromažďují kolem vánočních stromků: k našim dětem a mládeži. Vy, kteří dorůstáte, nepozorujete ani, jak mnohé se u nás v poslední době změnilo a mění. Ani legendární Vánoce nezůstávají bezo změny. Září sice dále vánoční stromky, čekají se dárky, ale mizí už jesličky, které dříve bývaly nezbytným doprovodem vánočních svátků, jesličky s malým Ježíškem musely být dříve o Vánocích v každé domácnosti, i když jsme je museli vystříhané z papíru zapíchat jen do mechu za okny. Malý Ježíšek, ležící ve chlévě na slámě vedle volka a oslíka, to byl symbol starých Vánoc. Proč? Měl připomínat pracujícím a bédným, že chudí patří do chléva. Když se mohl ve chlévě narodit a bydlet Ježíšek, proč by ste tam nemohli bydlet vy, proč by se tam nemohli rodit vaše děti? Tak mluvili k chudým a pracujícím bohatí a mocní. Proto také v době kapitalistického panství, kdy bohatí vládli a chudí dřeli, pracující na mnoze ve chlévech bydleli a jejich děti se tam rodily. Doby se ale změnily. Nastaly mnohé převraty. I Ježíšek vyrostl a zestaral, narostli mu vousy a stává se z něho děda Mráz. Nechodí již nahý a otrhaný, je pěkně oblečený v beranici a v kožichu. Nazí a otrhaní nechodí již dnes ani naši pracující a jejich děti. Děda Mráz přijíždí k nám od východu a na cestu mu září také hvězdy – nejen jediná betlémská. Celá rada rudých hvězd na našich šachtách, hutích, továrnách a stavbách. Tyto rudé hvězdy hlásají radostně, že vaši tatínkové a maminky splnili na svých pracovištích úkoly čtvrtého roku první Gottwaldovy pětiletky. Čím více je těchto zářivých hvězdiček, tím radostnější budou naše svátky, které se stávají svátkem radostné oslavy splnění úkolů celoroční naší práce. Čím důsledněji je tato práce vykonána a úkoly splněny, s tím větší nadílkou je příjezd dědy Mráze provázen. Proto dnes k radostnému vánočnímu svátku slibme našemu osvoboditeli, příteli a učiteli soudruhu Stalinovi, slibme našemu prezidentu soudruhu Gottwaldovi všichni my, velcí i malí, že se budeme starat každý ze všech svých sil, abychom své pracovní schopnosti ve školách, v závodech i kancelářích a na každém pracovním místě rozvíjeli tak, aby úkoly vytyčené pro poslední rok Gottwaldovy pětiletky byly do příštích Vánoc na všech pracovištích splněny. Aby nad všemi závody, šachtami, státními statky, JZD, ve městech i na vesnicích sa rozzářily jasné rudé hvězdy splněných závazků, aby naše krásná vlast rozkvetla novými květy splněných úkolů a plánů. Tým skřížíme také zločinné plány a úmysly těch, kteří místo tvůrčí práce chtějí připravovat novou světovou válku, aby mohli znova zotročit naše národy a vykořisťovat lidskou práci. Slibme si, že ubráníme mír a zachováme tak na celé zemi pokoj a klid všem lidem dobré vůle.

(Prejav vysielal Československý rozhlas dňa 24. XII. 1952 o 20, 00 hod. V nasledujúcom, poslednom roku „Gottwaldovej päťročnice“ síce ďalej „jasne žiarili červené hviezdy splnených záväzkov“, no iba nad zlodejčinou. Počas menovej reformy v roku 1953 štát okradol svojich občanov, najmä tých statočne pracujúcich, keď im vymenil peniaze, a to 300 korún v pomere 1 : 5 a vyššiu hotovosť v pomere 1 : 50.)

: Ošetrovateľ

Karolovi sa nevyplatilo vyštudovať politológiu. Naletel na propagačné materiály univerzity sľubujúce uchádzačovi poskytnúť prehľad v problematike politických systémov, demokracie, politickej moci, ľudských práv, politických a integračných procesov, verejnej správy, politickej geografie. Údajne sa naučí samostatne pomenovať problémy z oblasti politológie a medzinárodných vzťahov, bude schopný ich analyzovať a navrhovať riešenie. Vraj ho potom zamestnajú rôzne nadácie a občianske združenia, vládne a mimovládne organizácie, inštitúcie medzinárodnej spolupráce a diplomacie.

Po promócii si hľadal prácu naplňajúcu prázdne vrečko a uspokojujúcu ducha. Nenašiel nič, hoci vypisoval niekoľko žiadostí denne a precestoval celú republiku. Nepomohlo, že sa v škole naučil kriticky vyhodnocovať medzinárodné vzťahy a využívať poznatky zo sociológie, filozofie, teórie štátu a práva. Nepomohla mu ani schopnosť formulovať riešenia medzinárodných problémov a umenie presvedčivo argumentovať. A strana, do ktorej špekulatívne vstúpil, sa nedostala do parlamentu.

Dlhé mesiace života na podpore mládenca s chuťou do roboty skoro celkom zlikvidovali. Myslel, že sa zblázni. Zratoval ho až nejaký stavbársky majster. Stretli sa v krčme a majstrovi nešlo do hlavy, ako sa zdravý mladý chlap môže chcieť živiť „prázdny plieskaním papuľou“ a balamutením okolia. Predsa zdravý sedliacky rozum našich dedov a pradedov vie, že najdôležitejšie zásady spolupráce ľudí aj celých národov nájde človek v Biblii, tam sú pravidlá spoluzitia, podľa ktorých by sa mal človek riadiť. Nič dokonalejšie nemôže ani ten najschopnejší politológ vymyslieť. Keby sa ich človečenstvo pridržalo, netreba mu žiadnych politických darmožráčov.

V partii tohto majstra si Karol vyskúšal chlapskú robotu – miešal betón, vláčil tehly, osieval piesok, obhadzoval múry. Osvojil si jednoduchú a užitočnú filozofiu manuálnej práce prinášajúcu nielen materiálny profit, ale určitým spôsobom aj duševné uspokojenie. Aby k nemu došiel, malta musela byť „mastná“, tehla musela sedieť, múr musel byť rovný. Počas troch rokov „absolvoval“ viacero stavieb, pričom priložil ruky aj k niektorým architektonickým skvostom a vždy, keď okolo nejakého prechádzal, schvátli ho pocit hrdosti: Toto som staval ja! Fyzická únava mu neprekážala, aby získal nejaké svaly, nemusel navštevovať žiadnu posilňovňu.

Už skoro tridsiatnik sa zahľadel do zdravotnej sestry. Keď mu plech na stavbe rozrezal predlaktie, asistovala lekárovi zašívajúcemu ranu. Presvedčila ho, že musí zmeniť prácu a pomohla vybaviť štúdium popri zamestnaní, aby sa mohol stať ošetrovateľom. Po absolvovaní štúdia bude môcť robiť na chirurgii a aj sa zapájať do diskusií, keďže operatéri nad otvoreným bruchom obyčajne politizujú a dokonca v zápale dišputy niekedy ani nezaregistrujú, že „otvorený“ pacient už dávno pod skalpelom vydýchol posledný raz. Okrem odborne dišputujúceho lekára na sále potrebujú niekoho, kto by im občas pripomenul, že už neoperujú, ale vykonávajú pitvu. Mohol by to byť on. Takého člena tímu hľadá potichu každá nemocnica.

V mene paradoxu vysokoškolsky skončený bakalár a magister znova zmaturoval, aj sa vzali, kúpili si pekný veľký byt. Niečo mali našetrené, na zostávajúcu nemalú sumu si museli vziať hypotéku. Ona zostala na materskej, on pracoval namiesto manželky na operačnej sále. Z jedného platu žili potom zo dňa na deň.

Karola som v čase, keď trpel finančnou mizériou, stretol pred nemocnicou. Nevyspatý, sťažoval sa, že mu bývalý majster ponúkol brigádu, aby si privyrobil, ale ju nesmie prijať, lebo s mozolnatými a stvrdnutými rukami by pri chirurgoch neobstál. S príležitostnou prácou je teraz veľmi ťažko, ak sa aj nejaká zjaví, vychytajú to študenti. Ozaj nevie, kde by zohnal nejaké peniaze.

Medzi rečou ma zaujímal, čo promovány politológ vlastne robí s vnútornosťami pacientov, ak niektorému nejaké vyoperujú. Ako ošetrovateľ by to mal najskôr vedieť, zrejme on s nimi potom narába.

„Predsa sa vynášajú a spaľujú,“ vysvetlil mi.

„Nie je to škoda? Vnútornosti sú nekresťansky drahé,“ povedal som žartom. „Nakupuješ v jatke, tak asi poznáš ceny.“

Zamyslel sa.

„Máte pravdu. Niekedy drahšie ako mäso. To ma doteraz nenapadlo.“

Tón jeho hlasu ma upútal tak, že som zbystril pozornosť. Zahľadný ponad mňa, akoby ho niečo veľmi zaujalo.

Obzrel som sa.

Karol čumel na malú vietnamskú reštauráciu rovno oproti nemocničnej vrátnici. Niečo mu asi zišlo na um...

Potom sa už so mnou veľmi ne bavil. Rozlúčili sme sa rýchlo, ja behom na autobus, on šiel rovno do reštaurácie – šikmookým kuchárom tam pomáhal jeho bratanec.

Priznám sa, ostal som v rozpakoch.

Mám sa teraz reštaurácii pri poliklinike zďaleka vyhýbať?

: Arcibiskup 007

Počas jednej cesty rýchlikom sedela so mnou v poloprázdnom kupé staršia pani oblečená v tmavých šatách so svetlosivým golierikom – taká babička trošku pri sebe, s baculatou tvárou a rukami. Očami za hrubými sklami okuliarov sa pásala po knihe o Matke Tereze a občas si pri čítaní aj povzdychla.

Blížila sa cieľová stanica a vtedy mi zazvonil mobil. V poslednej dobe, ak ide o dobrého známeho alebo známou, mám zvyk predstaviť sa do telefónu ako Arcibiskup 007. Telefonujúci ma pozná podľa hlasu, vie dobre, že ide o žart a že si spolu potárame a hádam sa aj zasmejeme. Spravil som tak podvedome aj vo vlaku. No spolucestujúca hneď po mojom predstavení sa prestala čítať a pozerala na mňa neviem či začudovaná alebo vydesená, lebo ruky sa jej roztriasli. Známy, ktorý volal, miluje humor a tak, keď som zaregistroval záujem ženičky, pokračoval som v „biskupskej“ konverzácii. Na jeho otázku, kedy v práci odovzdám oponentské posudky diplomových prác, som oznámil, že posudky ležia od včera na dekanáte. Ďalej dostal odo mňa hlasné inštrukcie, nech odkáže emeritnému biskupovi, aby nešiel pochovávať do Banskej Bystrice, že tam radšej pošleme nášho generálneho vikára. A ešte som sa do telefónu akože rozčuľoval nad tým, prečo sa kardinál ukazuje v televízii s predsedom vlády a robí mu pred voľbami reklamnú kampaň. Už zabudol že ide o zarytého boľševika ohlupujúceho karafiátom na MDŽ hlavne postaršie dámy, aby neregistrovali, ako ich zvyšok roka necháva okrádať mafiou v bielych golieroch? Už sa nepamätá, ako ho komunisti kedysi prenasledovali a že „červení“ pokladajú katolícku cirkev za svojho najväčšieho nepriateľa?

Kamarát pochopil, o čo ide, ešte mi aj kontroval a ženička s úžasom počúvala. O vierohodnosti „diecéznych“ inštrukcií ju možno presviedčala aj moja sviatočná košeľa a tmavý oblek – v tom týždni som sedel od rána do večera na štátniciach.

Na záver konverzácie dostal telefonujúci odo mňa akože príkaz: Do Ríma budem cestovať zajtra ráno, treba povedať šoférovi, nech všetko pripraví. Do večera musíme byť v Miláne, tam sa cestou prespí u monsignora Cataniho, tajomník biskupstva nech čím skôr overí potvrdenie nocľahu.

Vlak prišiel do stanice, telefonát skončil, ja som sa chytro zberal. Pri dôstojnom „Dovidenia“ ma medzi dverami kupé spolucestujúca náhlivo zastavila:

„Prosím vás, prosím vás, môžem sa niečo spýtať?“

„Nech sa páči.“

“Vy ste arcibiskup za ktorú diecézu?“

„Za všetky, pani.“

No čo som mal povedať? Len dúfam, že mi neuverila.

Ešte, že som musel chytro vystúpiť.

: Harry Potter a brzdomá kvapalina

V rámci tvorivej roboty dostali študenti za úlohu napísať autorskú rozprávku. Je zložité vytvoriť text pre najmenších, treba pritom dodržiavať určité pravidlá. Dej, keďže dieťa sa stále sputuje „čo ďalej?“, musí neustále plynúť, nesmie ho spomaľovať digresia (vybočenie z textu), žiadne úvahy a podrobnejšie opisy. Postavy iba čiernobiele, čiže absolútne kladné alebo absolútne záporné, dobro musí zvíťaziť nad nepravosťou. Vety stručné, jazyk zrozumiteľný, bez odborných termínov. Také, aspoň základné požiadavky musí autor splniť, aby napísal dobrú rozprávku.

Jednej skupine technicky zdatných študentov som raz predniesol návrh:

„Predstavte si, že máte dieťa poznačené znalosťou literatúry sci-fi, aj modernej fantasy a ono vás poprosí, aby ste mu porozprávali nejakú rozprávku. Tie naše klasické už pozná naspamäť, chce príbeh zasiahnutý novými trendmi, vy náhodou nemáte poruke žiadnu potrebnú knižku, a tak si musíte vymýšľať. Zvolíte si postavu, ktorú dieťa pozná a bude jej pri súperení so zlom a pri konaní dobra držať palce. Máte na výber tému s názvom *Harry Potter a brzdomá kvapalina*, druhá *Harry Potter v Slovenskom národnom povstaní*. Využite fantáziu, spojte ju so svojimi znalosťami techniky a vedomosťami z histórie. Harry Potter lietal aj na metle a čo sa týka SNP, v tomto roku si pripomíname sedemdesiate výročie jeho vypuknutia. V prípade povstaleckej témy sa vám naskytá habadej materiálu.“

V čase ponúknutom na diskusiu som veril, že väčšina študentov si zvolí „partizánskeho“ Harryho – predsa ide o kapitolu z našich dejín, ku ktorej sa národ hrdo hlási a svoj rodný kraj i realie mládežníci v laviciach poznajú.

Študujúci ma počas vymieňania názorov neprekvapili – pri ich počúvaní sa striedal úsmev, pochybovanie o zdravom rozume, údiv aj zlosť. Vedel som, že vyučovanie histórie na základných a stredných školách je podobne ako materinský jazyk odsunuté na vedľajšiu koľaj (okrem toho sa v našich školách už skoro neučí, žiaci hlavne klikajú) a že sa u absolventov maturity najčastejšie stretne s triviálnym nepoznaním tých najzákladnejších historických faktov. Voľná diskusia študentov to potvrdila:

„Kedy bolo to slovenské povstanie? Začalo v Bratislave?“

„Učiteľka na zédéeške vravela, že sa strieľalo z Auróry. Vtedy začalo.“

„Z akej Auróry? Auróra je náš pes.“

„Z nejakej lodi na Dunaji. Na brehu potom bojovali partizáni s Nemcami.“

„Kto im velil?“

„Nemcom Hitler a našim Tiso.“

„Vyhrali naši?“

„Naši utekali ako vždy. Vyhrali Nemci. Mali techniku. A Tisa zajali.“

„Potom čo s ním?“

„Obesili ho.“

„To zle vravíte. Ja som čítal, že cez vojnu Rusi na padákoch zhodili u nás svojich veliteľov, jeden z nich sa opil a s kumpánmi v Martine vystrieľali nemeckú misiu, ktorá sa vracala vlakom z Rumunska cez Slovensko. Povstanie sa ešte len pripravovalo, lenže potom sa Nemci naštváli a napadli nás.“

„Tak nie pri Dunaji?“

„Na nejakej Dukle. Tam že sa mastili.“

„To je kde?“

„Na Východnom Slovensku. Aj tanky a delá tam Nemci nechali. Videl som na školskom výlete.“

„To ešte nerozobrali Cigáni?“

„Zatiaľ nie“.

„Asi budú podmínované.“

„A s partizánmi čo sa dialo, keď boli porazení?“

„Poschovávali sa medzi stromami a niektorí sa zakopali v zemľankách, až kým ich neoslobodili Rusi.“

„V akých zemľankách? Čo to je?“

„Podzemný hotel s blchami a výfukom. Sovietsky vynález.“

„Boli aj partizánky nejaké?“

„Jasné, že boli. Ale tie nebojovali.“

„A čo robili?“

„Čo asi... Dvíhali morálku. Raz partizánom, raz Nemcom a potom Rusom keď prišli.“

„Ešte žijú nejakí partizáni?“

„Možno zo štyria.“

„Tí musia mať aspoň sto rokov každý.“

„Občas vybehnú z lesa, hodia otázku, či sa vojna skončila a pre istotu a aby nevyšli z cviku aspoň niekoho odbachnú.“

„Tak ako náš voľakedajší prezident? Aj on je bývalý partizán?“

„On je partizán vtedy, keď sa mu to hodí. Len aby si mohol zastrieľať.“

Diskusiu som radšej zastavil. Študenti sa potom svorne dohodli, že budú písať o brzdovej kvapaline, lebo SNP sa im zdá akési nereálne – ktovie čo a kde to bolo.

P.S:

Príslušníci odboja kedysi nasadzujúci život v boji proti fašizmu a za slobodu aj tejto mládeže, ktorá má všetky povstania vlastne „na háku“, by sa zrejme, keby mohli, vo svojich hrobch zakopali ešte hlbšie. Aby to nepočuli...

: Happy Birthday to You

Tetka Zuza si potrpela na to, aby všetko, čo ju obklopuje, bolo írečité, pravé, slovenské. Bývala v dreveničke so starosvetským pitvorom a z neho vedúcim rebríkom na pôjd, s dlážkou pokrytou riadnymi smrekovými „forštami“, na nich tkané handrové koberce. V kuchyni murovaná pec s prípeckom, masívny stôl, lavice, polica na riady – všetko zhotovené miestnym stolárom a z poctivého dreva. Ani jedna varecha z umelej hmoty – možno aj preto, lebo raz jej takú darovali a keď ju omylom použila, umelé svinstvo sa rozpustilo vo vriacej omáčke. Hrnce liatinové, hrnčeky a taniere z vypálenej hliny, ručne maľované. V záhrade za chalúpkou mali voľný výbeh sliepky, ktoré pred jastrabom ochraňoval zbastardený punt'ô. Televíziu nepozerala, keďže, ako vpravievala, somárov, teliat a prasiec videla v živote dosť, nepotrebuje ich ešte aj v nejakej škatuli obdivovať. Maličké rádio na polici malo naladenú stanicu vysielajúcu iba ľudovú hudbu a z jedinej knihy, ktorú vlastnila, poriadne hrubej, si pravidelne čítavala Božie slovo. Nad ňou vždy večer poďakovala, že jej bolo dopriate stráviť v pokoji a zdraví ďalší deň. Aj chlebič si pekávala sama, lebo raz, keď v miestnych potravinách nemali „normálny“ chlieb, z ktorého vždy brávala polovičku, a predavačka jej ponúkla cereálny, tetka sa ohradila, „celý reálny“ ona nechce a radšej si pomôže, ako vie. Lekára videla iba raz v živote, a to vtedy, keď pri opíľovaní konárov spadla z hrušky a otrasenú ju obchádzali mráky. Suseda utekala volať záchranku, ale tetka Zuza, kým prišla sanitka, bola už dávno na nohách a zasa rozkročmo na hruške. Dobiedzajúceho doktora vyhnala. Ako sedemdesiatročná naštartovala motorku s privesom, ktorú jej nebohý muž „potiahol“ cez vojnu Nemcom a ukryl pod trieskami v záčine, a vybrala sa do susednej obce ratovať vnučkino šťastie. Dievčina bola vo štvrtom mesiaci a chlapčisko, motorkársky maniak, sa vykrúcalo, nuž tetka hriešnika prekvapila v garáži skladajúceho nejaký rozobratý moped. Tak ho ohúrila skoro nepoužívanou sajdkou a prestrelenou nemeckou helmou na hlave, že sa nechal ako spolujazdec doviezť k rodine a o týždeň mohla byť svadba.

Tešila sa z drobností, lebo tie ju nikdy nesklamali: keď kvočka šťastlivo vyviedla kuriatka a mládky začali znášať už v podjeseň prvé vajíčka, keď rozkvitol jazmín a plot obsypali aj čajové ruže, keď sa priehršťami rozdával orgován, keď Pán zoslal dážď na slnkom zmorené hriadky a že po búrke je obloha vysoko, nebesky modrá a plávajú na nej nadýchané biele perinôčky.

Pri príležitosti deväťdesiatych narodenín ju navštívil vybliekaný starosta. Doviezol so sebou aj dve našminkované a napudrované sekretárky, blahoprajný list a nabrčkavenú kyticu nasprejovanú trblietkami – kvety v nej, podopierané drôtni a nadrogované chémiou predstierali, že cestou z Holandska na Slovensko neskapali. Fífleny pokukovali s iróniou na jednoduché zariadenie chalupy, na poľné margaréty v zelenkavom džbáne, fľašku domáceho vína z čiernych ríbezlí a na kocky úhľadne nakrájaného mrežovníka so slivkovým lekvárom.

Ich posmešne stiahnuté kútiky úst a ironické pohľady si tetka, usadená na lavici vo sviatočnej sukni a sviatočnej zástere, všimla.

Tie dve žmurkli na seba a na starostu. Zaostalej ženičke predvedú, ako má vyzerat' moderná oslava. A spustili:

„Happy Birthday to You...“

Domácej pani sa cudzia pesnička nezдалa. Najprv nerozumela, na pri opakovaní pochopila angličtinou skomolený a vlastne slovenský text: „Hepa brzda tu je...“

Keď dospievali, urazená sa ohradila:

„Ja nie som žiadna hepa, ale stará žena. Ani brzda nie som, ešte mi zostal zdravý rozum. A vy ak si chcete z človeka robiť posmech a neviete, čo sa patrí, tam sú dvere! Privrite zvonku!“

: Jánošík

Jurko Jánošík sa narodil v roku 1688. Mal troch mladších bratov a staršiu sestru. Nebolo to s ním tak, ako vidíme vo filme, on nikdy neštudoval teológiu – dal sa medzi kurucov a keď títo utrpeli porážku, v zajatí prisahal vernosť cisárovi. Po prepustení prišiel do rodnej Terchovej a pridala sa k zbojníckej družine Tomáša Uhorčíka. V septembri 1711 zložil zbojnícku prísahu, neskôr ho kumpáni zvolili za svojho kapitána. Jeho zbojníčenie trvalo približne jeden a pol roka. Zbojníci prepádali nielen počestných, ale aj plaviacich sa na pltiach dolu Váhom. (Raz boli nejakú grófkú vytiahli z koča a okrem cenností jej vzali aj dve parochne a potom si ich, neoholení chlapi, nasadzovali a vyškierali sa jeden na druhom.) Medzi pospolitým ľudom mal Jurko Jánošík povesť štedrého človeka s dobrým srdcom. Aj ženám v Terchovej rozdával prstene. Liptovskí drábi ho zlapali v Klenovci a uväznili v Palúdzke v Liptovskom Mikuláši.

Stoličný súd proti nemu zasadal 16-17. 3. 1713. Na úvod sa čítala obžaloba, potom nasledovalo vypočúvanie – najskôr dobrovoľné, potom trpné spojené s mučením. Vypočúvaným zbojníkom na začiatku obyčajne zodrali z chrbta dva pásy kože, potom chlapca postupne pálili horúcim železom, pichali žeravé hroty pod nechty, drvili rebrá, ruky a nohy a polámanému na škripci trhali šľachy. Počas mučenia sa popriznával k prepadom a vyzradil aj mená svojich pätnástich druhov.

Obesili ho na hák za ľavé rebro veľmi rýchlo. Jednak by taký zmučený nedožil do poobedia a tiež chceli využiť požičaného kata, keďže Liptovská stolica vtedy svojho „popravčieho“ majstra nemala. Pod šibenicom určite netancoval, na popraviske ho vyniesli katovi pomocníci polomŕtveho na rukách ako handru a aby aspoň trochu vnímal, čo sa s ním deje, obľiali chudáka studenou vodou.

Jurko Jánošík si vytrpel svoje, ale vyhol sa trestu smrti oveľa bolestivejšiemu a krutejšiemu. Napríklad napichnutiu na kôl, ktorý s obľubou praktizovali Tataři. Pod váhou odsúdeného kôl vychádzal z tela na rôznych miestach – pod pazuchou, bruchom, chrbtom, podľa toho ako ho vrazili do tela. Aby kandidátovi smrti spôsobili dlhotrvajúce muky, často sa vrážal kôl s tupou špičkou cez vopred nožom otvorené miesto. Taký kôl neroztrhal ani neprebodol žiadne dôležité orgány, a tak sa stávalo, že dotyčný sa na kole trápil aj niekoľko dní, kým neskončil. Starí Peržania zasa zvykli odsúdenému rozpárat'

brucho a vnútornosti navíjať na palicu, kým sa dutina nevyprázdnila. No mali aj zvyk oveľa užitočnejší a pre spravodlivosť a víťazstvo práva v spoločnosti rozhodujúci – v prípade, že odhalili sudcu prijímajúceho úplatky, zaživa ho stiahli z kože a ňou potiahli kreslá, na ktorých úradovali nástupcovia dotyčného.

V období rímskych výbojov istého vojvodu, dobýjajúceho územie pre „večnú“ ríšu, keď nepriatelia zlapali, nakrmili roztaveným zlatom, aby tak vraj utišili túžbu dobyvateľov po tomto kove. Roztrhanie odsúdencov koňmi v barbarských „civilizáciách“ neprebiehala bezproblémovo, niekedy sa niektoré zo zvierat splašilo, inokedy nie každé ťahalo ruky a nohy dotyčného rovnakou silou, a preto museli vykonávatelia narezávať mäso a šľachy, aby sa kĺby ľahšie vytŕhali. Aj predhadzovanie ľudí dravým šelmám v aréne sa rôznilo. Mačkovité šelmy, levy alebo tigre svoju obeť najprv zabili a až potom ju roztrhali. Vlci a hyeny kmásali z úbožiacov kusy mäsa, odbehli nabok, tam to zhltili a potom sa znova a znova vracali k priviazanému chejúcemu sa telu nešťastníka, ktorý bol stále pri vedomí. Okrem Peržanov sa vo vynachádzaní útrap „preslávili“ starí Číňania. Zdokonalili aj postup zabijania pomocou krysy: Odsúdencia uložili na chrbát tak, že sa nemohol pohnúť, na holé brucho mu dali kovovú nádobu, pod ktorú vložili zviera. Oheň rozložený navrchu nádoby nútil hľodavca, aby sa v strachu pred silnejúcou páľavou prehrýzalo do tela obete stále hlbšie. Podobné muky spôsoboval extrémne rýchlo rastúci bambus, ktorý, keď jeho mladé výhonky došpicata zastrúhali a na ne večer uložili človeka, tieto chudáka do rána cez telo doslova prerástli. A to už nehovorím o vivisekcii – lekárskeho pokusoch vykonávaných na živých telách odsúdených na smrť.

Katovské remeslo vynášalo obtojnú peniaze. Každý úkon mal svoju pevnú taxu. Napríklad parížsky kat dostával za lámánie na kolese 60 denárov, za upálenie 90, za obesenie povrazom, keďže tento sa pochovával s nebožtíkom, 15, obesenie na hák 3 denáre, vyrezánie jazyka 20 denárov. Niekedy sudcovia rozhodli, že odsúdený pri exekúcii nesmie kričať, a tak mu kat vopred prerezal hlasivky. Osobné veci popraveného sa stávali majetkom „majstra popravy“.

Tomuto všetkému, týmto hrôzám sa náš Jurko Jánošík vyhol. Jeho obesenie na hák za ľavé rebro bolo vo vtedajšej dobe v porovnaní s historicky zaužívaným barbarstvom vlastne humánne. Pod váhou zmietajúceho sa tela hák veľmi rýchlo prebodol srdce a národný hrdina vydýchol behom pár sekúnd.

Takú popravu by si možno pochvaľovali aj naši obhajcovia ľudských práv.

: Slovenčina ako cudzí jazyk

Na strednej škole v meste na severe Slovenska sa písali kontrolné testy z jazykov. Testy zisťovali úroveň zvládnutia slovenčiny ako materinského jazyka a dvoch cudzích, a to angličtiny a nemčiny stredoškólákmi.

Výsledok bol pre nezasvätených mierne šokujúci. Najlepšie slovom a písmom ovládajú študenti angličtinu, druhé miesto patrilo nemčine a len s veľkou biedou „vypotili“ čo to o materčine, pričom nebolo slovenskej vety, v ktorej by nespravili viac hrubých pravopisných a štylistických chýb. Ukázalo sa, že budúci maturanti vôbec nevedia písať a nevedia ani čítať, keďže väčšina neporozumela ani jednoducho štylizovaným otázkam a pokynom. To, čo zvládali deti v jednotriedkach ešte za Márie Terézie, sa stalo pre tie naše „informatizované“ nemožnosťou.

Po vyhodnotení testov a zosumarizovaní výsledkov sa v zborovni ohlásil jeden zo starých učiteľov. Treba navrhnúť ministerstvu školstva a „odborníkom“ tam pôsobiacim zmenu: do výsadného postavenia materčiny posunieme angličtinu, nemčina sa stane prvým a slovenčina druhým cudzím jazykom pre našich školákov.

: Keď lietadlo padá...

Raz som v rámci oživenia odbornej prednášky rozprával študentom, ako sme na leteckom zázazde v bývalom Sovietskom zväze skoro havarovali.

Na vnútroštátnej linke smerujúcej niekde za Ural cestovali napospol komunistickí odboroví funkcionári z bývalého Československa. Dostal som sa medzi nich náhodou, lebo niektorý náhle odriekol a aby sa naplnil stanovený počet osôb, ktorý mala sovietska strana prijať, prišiel do našej školy príkaz dosadiť hocikoho. Aj obyčajného učiteľa nekomunistu. A keďže som bol v zbere najmladší, náš riaditeľ, vysoký odborový funkcionár, určil mňa. Za pár hodín sa bolo treba zbaliť a utekať na rýchlik do Bratislavy.

„Papaľáši“ v lietadle sa dobre bavili, popíjali, rozprávali ateisticky ladené vtipy a okázalo jeden pred druhým používali marxistickú rétoriku.

Keď pilot stratil zrazu kontrolu nad strojom a začali sme padať, v tej hrôze ani jeden z prítomných nekričal „Marx, Engels a Lenin zachráňte nás!“ Hodili sa na kolená, plazili sa po dlážke a prosili Boha o život. Všetci. Odrazu ani jeden nebol ateista.

Lietadlo sa našťastie podarilo vyrovnať a dostať do letovej hladiny, aby doletelo, kam smerovalo. Aj s oprašujúcimi sa funkcionármi zahanbenými jeden pred druhým. Ukázalo sa, že tí, ktorí ateizmus ostentatívne hlásajú, ateistami vlastne nie sú. To najvnútornejšie v človeku koná v hraničných situáciách tak, ako mu prikazuje nesmrteľná duša. Túžba po Božej pomoci vytryskne spod balastu naučených fráz, prosí sa zúfalo a vrúcne ako nikdy.

Po prednáške ma na chodbe počkal jeden poslucháč s otázkou:

„Znie to neuveriteľne. Naozaj sa stalo?“

„Tak ako som rozprával.“

„No neviem... Uvažujem, ako by som konal ja,“ priznal sa študent.

„Nieкто hlasno deklamuje vieru, iný ju popiera... No mali by sme si aspoň v dospelosti vyjasniť, kam sa zaradiť, ako chceme žiť svoj život. Či ako ateista alebo veriaci.“

„Ja sledujem všetko možné. Názory, teórie, súčasné trendy, náboženstvá... Zaujímam sa aj o socializmus aj o komunizmus, kapitalizmus, budhizmus, maoizmus, konfucionizmus, kresťanstvo... I s jehovistami som sa párkrát dal raz do reči. A čítal som aj ten ich časopis *Strašenie vo veži*. Ale zatiaľ ma nezverbovali.“

„Nedá sa len tak preplávať životom. Treba sa niečoho pridržať. Ináč sa utopíš.“

„Veď ustavične hľadám nejaké to presvedčenie. No zatiaľ neviem či som marxista, či budhista, či jehovista...“

„Len dúfam, že nie satanista...“

„To určite nie som. Až tak náramne mi nešibe.“

Usmial sa.

„Musím začať cestovať lietadlom. Možno by ma až pri tom padaní napadlo, čo vlastne som.“

„Za tých pár sekúnd?“

„A nestihnem?“

„Potom už bude neskoro. Premýšľaj teraz! Kým je čas.“

: List udavača

Okresnému národnému výboru v Púchove

Dňa 5. mája 1947

Niže nepodpísaný týmto protestujem proti rozhodnutiu roľníckej komisie ohľadom pridelenia pozemkov zo skonfiškovaného nemeckého majetku vdovy Gertrúdy Wolfovej pre nasledujúce dôvody:

Na zasadnutí komisie sa nepostupovalo tak, aby pozemky dostali skutočne zaslúžení. Delenia sa zúčastnil za Horniansku Ves aj pán Ludnin, ktorý tvrdí, že napadá na pravú nohu preto, lebo ho trafilo v povstaní, čo teda vôbec nie je pravda. Domáci v Hornianskej Vsi vám povedia, že sa ako dieťa narodil nohami vopred, za ne ho babica vytiahla, čiže preto

kríva. Pritom mu vyklbila aj obe ruky. Ale to mu neprekážalo tými rukami dvíhať poháriky s ľuďmi, ktorí mu v krčme poplatili, aby na nich pri delení pozemkov nezabudol. Tento „popitko“ zariadil, že pozemky dostali aj nasledovní uchádzači:

Jozef Pawlovský. Dotyčný občan nadobudol svoju obchodnícku živnosť za jestvovania tzv. Slovenského štátu ako vtedajší horlivec gardista. Zúčastnil sa v kritických dobách verejnej potupy prezidenta osloboditeľa T. G. Masaryka. Zatiaľ ho jedni verejne tupili a hanobili tým, že mu namaľovali čiernidlom fúzy a vykálali oči, Jožo Pawlovský hral na krídlovke pohravnú pieseň a potom obraz poliali petrolejom a zapálili. A na hasičskej zábave, keď mal Hitler narodeniny, vyspevoval Rež a rúbaj do krve po tej ruskej kotrbe.

Peter Huram. Udáva, že je sociálne slabý, no toto si zapríčinil svojou ľahkomyselnosťou, nakoľko mal slušný majetok, ktorý prešafáril potom, čo si priviedol k sebe na kvartier obstarožnú tanečnicu z bratislavského baru, nejakú Gladiolu. Každý týždeň sa u neho poriadali nemravné večierky, keď prišli ďalšie také ľahšie akože na návštevu, za tmy behali po záhrade s prsami von a za nimi úplne nahatí chlapi iba v gardistických čižmách a zatiaľ kravy v maštali aj dva dni nepodojené múkali. Po vojne občania vyhнали spomenutú tanečnicu z dediny a menovaný Peter Huram sa jej zastával, že ona je zakladateľskou členkou Komunistickej strany Československa, čo vôbec nebola pravda, ako sa neskôr pátraním nášho predsedu zistilo, lebo do strany dotyčná vstúpila až v roku 1932.

Ľudevít Periniak. Povstanie ho síce ako vojaka zastihlo, avšak za pár dní sa na Tisovu výzvu vrátil domov. Potom sa stal z neho horlivý gardista a raz škrtil obecného zriadenca, lebo ho chcel prinútiť, aby sa priznal, že spolupracuje s partizánmi. Potom ho tak nakopal do zadnej časti, že zriadenec chodí doteraz nahrbený.

Adalbert Dulino. Všade sa chváli, že cez vojnu ukrýval židovského občana, ale nepovie, že ten občan mu zo to dával peniaze. Kým dotyčný platil veľa, nechal ho bývať v zadnej izbe, no postupne, ako sa peniaze míňali, poslal ho do komory, potom do ciene za maštalou a nakoniec chudák Žid skončil v jame na burgyňu. Stadiaľ sa, zarastený ako Mojžiš vyhrabal, keď prišli Rusi.

Z toho, čo som napísal, vidíte, že pozemky sa rozdávali takýmto ľuďom švindľom a nie tak, ako je prikázané v dekrétach pána prezidenta. Dúfam, že moje oznámenie nenecháte bez povšimnutia.

S úctou

Poriadny občan.

: Lampión šťastia a prianí

Marcela a Marcel skončili vysokú školu a zostali nezamestnaní. Chceli sa zosobášiť a do úmoru hľadali zamestnanie, no psychologov nik nepotreboval. Vzali by hocičo, hocijakú pracovnú pozíciu, trebárs aj mimo svojho odboru, ale keď ukázali diplom, zamestnávateľia sa začali vyhovárať. Iba jeden im povedal dorovna, prečo žiadneho v spomenutom odbore vyštudovaného nechce. Podľa všeobecnej mienky psychológii študujú len takí, ktorým viac alebo menej šibe. Na štúdium odboru sa dali preto, lebo chcú vypátrať, prečo sú uletení úplne iným smerom ako ostatní ľudia. Nuž a takéhto zamestnať je rizikom. Čo keď firmu napríklad vyhodí do vzduchu alebo podpáľia?

Obaja mládežníci mali zdravý rozum a „všeobecná mienka“ v ich prípade nedisponovala pravdou. Nechceli sa len tak povalovať a príživníčiť, a preto hľadali robotu aj v zahraničí. Na nejakej farme vo Švajčiarsku sa starali o stádo kôz – krmili, napájali, dojili. V mene profesionálnej deformácie študovali aj psychológii zvereného stáda a konštatovali, že „kravičky chudobných“, ako sa na Slovensku kozám vpravievalo, sú nielen veľmi užitočné, ale i prefikvané, závistlivé a zlomyseľné. Koza je schopná, aby si uchránila potravu, ak sa k jej válovi pripletie napríklad ovca, udierať ju vytrvalo rohami do brucha a mladé jahňa umlútiť aj na smrť.

Práca nevďačná, bez voľných dní a do úmoru, sa vyplatila. Za dva roky Marcela a Marcel zarobili toľko, že si doma na Slovensku mohli postaviť dom. Uzavreli manželstvo a vybrali si firmu z Oravy, ktorá im za pár dní odovzdala kľúče od montovaného dreveného domčeka.

Chalúpka stála obďaleč dediny v údolí vedľa potoka ešte neznečisteného odpadom načierno vytekajúcim z travivodov v obci pod nimi. Na strane smerom ku kopcom sa rozprestierali nevyužívané pasienky. Tam plánovali, ak sa bude dariť, založiť podobnú farmu ako bola tá, na ktorej pracovali v cudzine. Vysoká škola im bola konečne na úžitok, znalosť psychológie kozieho stáda využijú predovšetkým v ťažkých začiatkoch.

Dokončenie domu treba osláviť, nuž sa večer vyšplhali na najvyšší vrch tróniaci nad dedinou. Chceli tam vypustiť módnym lampiónom šťastia a prianí – krásny, červený, v tvare srdca. Napísali naň svoje želania, ktoré mali, podľa pôvodcov tohto zvyku, odohnať zlých duchov a nešťastie. Spoločne z dvoch strán zapálili parafínový horák. Lampión sa vzniesol k oblohe ako plápolajúca hviezda, stúpala dosť dlho, no zrazu ho prudký vzdušný vír stočil a hnal nadol do údolia. Vzápätí sa stratil, kvôli lesu nevideli, kde.

Potom už len sedeli v objatí a hľadeli, ako mesiac pláva medzi oblakmi a prelieva svoje striebro z jednej oblačnej vlny na druhú. S majiteľom farmy vo Švajčiarsku sa rozišli v dobrom, sľúbil im na začiatok tri čistokrvné kozičky pred okotením a tiež dojacie zariadenie, ktoré plánoval veľmi skoro vyradiť a kúpiť si nové. A mliekárňu v susednom meste by rada dodávala na trh aj kozí syr, v súčasnosti drahý a žiadaný, čiže o odber mlieka na tento účel by mali postarané.

Vyrušil ich hluk spod lesa, ďaleká siréna požiarneho auta alebo sanitky, aj stále silnejšia žiara prenikajúca spomedzi stromov.

Pobrali sa dolu kopcom. Čím nižšie, tým viac sa náhlili a keď sa im otvorilo údolie, kde stál ich dom, pustili sa do behu.

Plamene, ktoré zhltili výsledok dvojročnej driny mladých ľudí, už dohasínali, miestni hasiči polievali iba tlejúce trámy.

Ich veliteľ priniesol dvojicu lampiónov.

„Horák zrejme vo vetre vypadol rovno na chalupu,“ povedal. „Toto srdce sa zachytilo v kríkoch a zostalo skoro nedotknuté, lebo ryžový papier je nehorľavý. Neviete, kto ho mohol vypustiť?“

„My,“ priznali sa.

„No... to je ako v najhoršom filme. Chcete ho na pamiatku?“

Neodpovedali.

Túlili sa k sebe, ona plakala, on ju tíšil.

Veliteľ nevedel, čo s lampiónom. Asi ho bude treba predložiť ako dôkaz k hláseniu o požari. Ale načo je komu, predsa vinník je známy.

Lúto mu bolo novomanželov. Treba pre postihnutých niečo spraviť. V ich obci si ľudia navzájom pomáhajú. A najmä pri nešťastiach ako je takýto požiar. Dobre pozná miestnych a bez váhania uzavrie stávkou s hocikým, že do pol roka bude chalupa znova stáť. Predsa títo dvaja nie sú darebáci, ľudom sa páčilo, že nesedeli nezamestnaní doma, a nečakali na nejaké dávky. Zaslúžia si, aby ich dedina zratovala. Majú sa viditeľne veľmi radi a v podstate im možno len závidieť.

Ved' iba veľká láska dokáže zapáliť dom tak, že zhorí do tla.

: Funkcia odpásaného remeňa

Braňo s Amáliou mali štyri deti. Amália bola vychovávateľkou, on robil šoféra. Ich tri dievčatá, v škole jednotkárky, poslúchali rodičov, chodili do baletného krúžku, hrali na husliach a klarinete. Iba so synom Petrom sa im vo výchove nedarilo. Chlapčisko, ako prichádzalo do puberty, furt niečo vyvádzať, aj zo školy nosilo nedobré známky a len tak tak

prechádzalo na trojkách, štvorkách. Jedine z telocviku mával Peter jednotku, baval ho predovšetkým futbal, bol ním posadnutý.

Napomínanie zostávalo márnym a jeho otec by bol aj ináč zakročil, no matka vychovávateľka nedovolila. Žiadne telesné tresty! Deformovaná najnovšími pedagogickými usmerňovaniami sa snažila na budúceho mládenca pôsobiť verbálne. Každá známka má predsa informačnú, korekčnú, motivačnú a výchovnú funkciu. Synovi vysvetľovala, že pomocou nej ho učiteľ informuje o úrovni vedomostí, v prípade horšej signalizuje, že ju treba zlepšiť, dobrá známka zas motivuje k udržaniu lepších výkonov a výchovne nasmeruje k tomu, aby sa z mladého človeka stal užitočný člen spoločnosti.

Chlapec pozeral pri matkinom vysvetľovaní do zeme a prikyvoval. Nič viac.

Braňo trpel s nedôverou ženino dohováranie chlapčiskovi, uvedomoval si pritom, že syn vystrája presne tak ako kedysi on. No Braňov otec si vtedy dokázal poradiť s ním a s jeho troma bratmi – stačilo, že odpásal remeň. Bol obyčajným neškoleným gazdom, ale v mene zdravého rozumu uhádol, že nie známka, ale odpásaný remeň vlastní všetky spomenuté funkcie – informačnú, korekčnú, motivačnú aj výchovnú: informoval previnilca o tom, čo ho čaká, ak sa v škole nezlepší, povzbudzoval k opraveniu známky, motivoval k neflákaniu prípravy na vyučovanie a vychovával z neho lepšieho človeka.

Keď na polročnom vysvedčení priniesol ôsmať tri päťky, mama, na ktorú sa spoliehal, nebola doma. Iba otec, a ten v návale hnevu odpásal remeň. Synátor reval ako tur, ale utržil toľko, že si nemohol ani sadnúť. Okrem toho dostal prísľub, žiacka knižka sa bude kontrolovať každý deň a za každú zlú známku utrži „fasung“. A keď nenastane posun pozitívnym smerom, z futbalového krúžku ho otec pôjde osobne prepísať na baletný.

Spravil mu časový harmonogram na každý deň týždňa, podobný, ako si pamätal z vojenčiny, syn ho musel dodržiavať.

Zázrak nápravy sa nekonal hneď, ale postupne. Zazeranie a výhovorky striedal občasný výprask, ale miernejší, lebo známky sa zlepšovali. Fagan si na pravidelný režim zvykol – vymedzený čas na učenie, pomoc v domácnosti a šport mu vošiel do krvi, vyplňal ho tak, že si ani neuvedomoval jeho limity. Aj tréner na futbale vyzdvihoval Petra ako hráča disciplinovane dodržiavajúceho pokyny.

Matka, sprvoti vydesená z „totalitných“ metód výchovy, sa časom uspokojila, keďže synátor sa viditeľne pratal do kože, a dokonca tak, že mladším sestrám, jednotkárkam občas vysvetľoval matematiku. Braňo, spokojný s nápravou, vzal po troch mesiacoch syna do hlavného mesta na medžištátny futbalový zápas. Cestou vo vlaku sa rozprávali. A len tak medzi rečou chalan spomenul, že číta knihu o siedmich divoch sveta, požičal mu ju spolužiak. Škoda, že sa z nich zachovali iba egyptské pyramídy. Také Semiramidine visuté záhrady alebo socha gréckeho boha Dia pokrytá zlatými odliatkami, Rhodský kolos... Muselo to byť veľkolepé. Keby mal peniaze, šiel by sa na tie slávne miesta pozrieť. A v Olympii by si rád vlastnoručne pomocou zväčšovacieho skla zapálil olympijský oheň. Už málokto vie, že tento oheň sa pôvodne niesol aj do Delf, keďže v starovekom Grécku išlo o posvätné miesto. Ak bude niekedy hrať za bohatý a veľký futbalový klub, vezme celú rodinu na prehliadku svetových pamiatok. A sám im urobí aj sprievodcovský výklad.

Braňo počúval a jeho srdce sa v tajnosti plnilo otcovskou pýchou. Čo všetko jeho syn pozná a aké má plány...

Ale hrdý bol predovšetkým na seba. On, jednoduchý šofér, prišiel na to, čo nevidia roky zbytočne školení pedagógovia: že hlavná úloha otcovho remeňa nie je ustavične držať gate, aby nespadli. Najdôležitejšia funkcia takého odpásaného je v podstate dvojaká: vzdelávacia a plánujúca budúcnosť.

: Štúdium a prax

V dnešnej dobe môže na slovenských vysokých školách študovať skoro každý, a tak sa, aspoň na papieri, po ich absolvovaní zaradiť medzi inteligenciu. Na prijatie stačí mať vysvedčenia aj z hocikakej učňovky so „švindeľmaturitou“, väčšina škôl vás vezme bez prijímačiek. Štúdium nemusí byť vôbec ťažké, vyučujúci radšej upustia od nárokov, len aby nestratili študentov, pretože bez nich by im školu určite zrušili. A potom čo? Docenti pôjdu kopat kanály alebo ich pošlú do bane tak, ako sa kedysi robilo v Číne?

Na prvých termínoch síce adepta zo skúšky vyhodia, no pri poslednom pokuse mu s prižmúrením oboch očí dajú „éčko“, čiže štvorku a dotýčny po takýchto známkach došplhá až k titulu. Vymýšľajú sa odbory, názvy ktorých síce dobre znejú, na prvé počutie budia rešpekt, ako aj na propagačných materiáloch popísané možnosti uplatnenia po prevzatí diplomu, no takýto magister je napokon rád, keď získa aspoň manuálnu prácu niekde v supermarkete. Pomedzi regály s tovarom sa potom v uniformách s ovísajúcimi ceduľkami na prsiach alebo prsníkoch pletú animátori voľného času, aplikovaní aj neaplikovaní etnológovia, politológovia, translatológovia, právnici, etici, absolventi fakúlt zameraných na vymieňanie plienok sa prevrhávajú na absolventoch všelijakých štúdií a učiteľoch.

Potrebám praxe je takýto systém školstva produkujúci nezamestnateľných magistrów a bakalárov veľmi vzdialený.

Viem, že štát vyhadzuje zbytočne mnohomiliónové sumy na štúdium nepotrebných odborov, a preto si, v mene absurdity, ktorá u nás vládne, dovolím navrhnúť štúdium, ktoré bude pre prax ozaj užitočné a vo finále ju privedie k dokonalosti. Ide o kombináciu zábavnej pyrotechniky s ošetrovatelstvom. Takýto absolvent, keď sa vyhodí do vzduchu, rotujúc letiaci povetrím sa hneď aj obviaže. Dopadne na zem síce mŕtvy, zato odborne ošetrený.

: Krst

V rodine, kde nebola núdza o peniaze, sa narodilo dieťa. Podľa plánu jediné, druhé ďalšie už nechcú, lebo by odpútavalo pozornosť rodičov a starých rodičov od zhrňňania majetku a naháňania kšeftov. Krst sa pripravoval vo veľkom štýle. Aby mestečko malo na čo pozerat' a o čom rozprávať. Nebude sa predsa krstiť hocikoho dcéra.

Kým najatá firma doma zdobila miestnosť a pripravovala slávnostnú tabuľu pre tridsiatich hostí, títo sa nakladali do desiatich áut – kostol bol síce pár metrov vzdialený, ale... Veď neprišli hocijakí známi a príbuzní.

Krst sa mal konať počas svätej omše, tak si to žiadali a tak sa na to aj pripravovali. Dieťaťu obliekli bavlnené body s golierikom, ozdobené zlatým srdiečkovým emblémom, slávnostný kabátik, bavlnenú čiapočku s možnosťou regulácie pomocou uviazania uzlika, obuli biele topánočky z ekologickej kože. Saténová rýchlozavinovačka s kapucňou sa im zdala príliš všedná, lebo s takou chodia na krst všetci. Dali ušiť špeciálnu perinku, na ktorej dieťa vyzeralo, akoby ho niesli na podnose. Pôvodne sa pri obrade mali použiť celoročné body up s aktívnymi iónmi striebra, ale nedosiahli by dokonalú farebnú zladenosť s ostatnou výbavičkou, nuž rodinná rada rozhodla, že nie. Luxusnú čipkovanú krstnú košielku v štýle richelieu s vyšitým menom dieťatka zohnali v hlavnom meste krstní rodičia. Pred odchodom do kostola sa odškrťavalo podľa zoznamu, čo nesmie chýbať: jeden latexový, jeden silikónový cumlík, doplnky na prebaľovanie, detské návleky na ruky a nohy pre prípad, ak by sa náhle ochladilo, sada dojčenských potrieb, autosedačka vajíčko, fľaška s čajíkom...

Ľudia prichádzajúci do chrámu iba dvíhali obočie, keď pred kostolom zastala šnúra vyblýskaných mercedesov, audi a „béemwéčok“ a vystupovali stadiaľ elegantne vyobliekané dámy a páni, ktorí sa hneď aj napchali do predných lavíc. Len tak tak, že sa pomestili, lebo ženy nemohli sedieť jedna vedľa druhej – zavadzali si širokými klobúkmi.

Kňaz v pluviáli bol pripravený: oleje, krstná voda, rozsvietený paškál, krstná knižka, biela štóla. V krátkom predhovore pozdraví rodičov, krstných rodičov, pochváli rodinu, že na svätej omši sa vysluhuje i sviatosť prijímania maličkej do lona cirkvi.

Zaznel organ, ľudia vstali. Krst sa mohol začať.

Len predné rady z ničoho nič zašumeli a klobúky sa začali hýbať.

Nazrel kostolník, ktorý bleskove vyhodnotil situáciu a šepol farárovi:

„Dieťa zabudli doma!“

: Dobrý skutok

V komunistických päťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia nemohli dedičania len tak vychovať a zabiť ošípanú. Museli každú zabíjačku nahlásiť a odovzdať najlepší kus kože z chrbta zvieratá, tzv. krupón – dal sa z neho vypracovať veľmi kvalitný výrobok. Chovateľom sa to nepáčilo, každý radšej uprednostňoval riadnu slaninu s kožou a nie nejaký vypreparovaný kus loja. Aj preto mnohí prasiatko vykrmili načierno, pričom zabíjačky sa konali obyčajne v noci. Ak niekomu úrady prišli na to, že zabil ošípanú bez povolenia, vzali mu všetko mäso a výrobky spolu so slaninou z udiarne a ešte aj zaplatil pokutu. Často mala taká akcia lavínový efekt. V mene tradície poškodený poudával všetkých susedov a známych, o ktorých vedel, že mali alebo chystajú tajnú zabíjačku. Ak zhabali mäso aj týmto, bolo mu menej ľúto.

V neskorších rokoch ste už mohli bez toho, že by vás čakali represie, chovať pre potreby svoje a svojej rodiny všelijaké hospodárske zvieratstvo. Bola s tým robota, no aspoň ste vedeli, čo máte na tanieri.

Aj u nás doma sme skoro každý rok vychovali prasa. Obyčajne sa zakáľalo, keď sa mienala neskorá jeseň a udreli mrazy, dovtedy museli byť zužitkované všetky suroviny, z ktorých prasa najviac priberalo – drobná švábka, poškodená zelenina, listy, ktoré sa „obrútili“ z kapusty pripravenej na tlačenie do suda. Všetko sa spolu varilo vo veľkom hrnci na dvore, po odstavení horúce zasypalo šrotom a popučilo dreveným „tľkom“. No nemohli ste švábku alebo aj inšie len tak do hrnca nahádzať, najprv sa to umývalo pod tečúcou vodou, pretože hygiena, čo aj pre prasa, musela byť dodržaná. Gazdovia neriskovali, aby im už vykrmené zviera ochorelo alebo skapalo.

Asi týždeň pred zabíjačkou som pod žliebkom na vyšnom konci umýval plný kôš kapustných listov pozbieraných niekde na poli, pričom mi poriadne zachádzalo za nechty. Vonku bolo pod nulou a voda ľadová. Umyjete pár listov a potom si päť minút dýchate na prsty.

Od bráničky pred domom poníže sa ku mne vybrala tetuška.

„A ty čo tu robíš, dieťa Božie?“

„Vidíte, tetka.“

„Veď zahynieš... Počkaj trošku!“

Vrátila sa za chvíľu s veľkým hrnčekom, z ktorého sa parilo.

„Prelej do seba, ale chytro, kým je horúci!“

Čaj s medom, ale muselo v ňom byť aspoň deci rumu.

Vypil som a hneď bolo aj cítiť. Neoziabalo tak.

„Už je lepšie?“

„Ježiško... A ako!“

„No vidíš... Len nebuď dlho pod tou vodou! Zima je.“

Odišla.

A neskôr aj zo života.

Pamätám si ju doteraz, hlavne jej žičlivý a spokojný úsmev na tvári.

Dobré skutky treba robiť. I také isté, aké sa pritrafili aj vám. Keď prituhne, vezmem občas termosku s horúcim čajom a ťapku rumu a idem k tomu žliebku. Obyčajne tam žienky plákali bielizeň alebo prali koberce, alebo chodili zmývať špinu z hocičoho, čo potrebovalo silný prúd čistej vody. A nielen s kapustou, ale aj so zemiakmi alebo mrkvou sa tam chodilo.

Lenže pod žliebkom už dávno nik nepláka ani neperie. Všetci majú automatické práčky a gazdov tiež niet. Nik nepestuje zeleninu, nik nič nechová. Ľudia si radšej kupujú mäso umelo nafúknuté a prepchané antibiotikami, kurčatá dokrmované granulovanými plastovými fľašami, chemicky vypestovanú zeleninu a ovocie, vyvolávajúce rakovinu.

Pri tom žliebku na vyšnom konci raz nemám komu naliať.

: O komunizme

Filozofi radšej zatajujú, že tvorca marxizmu bol obyčajným príživníkom. Označovaný je za autora *Kapitálu*, ale nedokázal počas svojho života nahonobiť žiadny kapitál a jediné jeho peniaze bolo dedičstvo, no aj to rýchlo prehajdákalo. Nebyť Engelsa a jeho pravidelnej finančnej podpory, skončil by žobrajúci niekde na ulici. Marx sa prezentoval ako vedec, ktorý odhalil zákonitosti vývoja ekonomiky a jej hybné sily, lenže nebol schopný pochopiť fungovanie obyčajného rozpočtu vlastnej domácnosti. Neprestajne sa topil v dlhoch a fyzicky nikdy nepracoval. Bol hádavý, arogantný a spupný, voči svojej žene a dcéram používal nenávisťné a despotické spôsoby. Keď Engelsovi zomrela jeho írka družka Mary, v sústrastnom liste Marx napísal: „Maryina smrť ma veľmi prekvapila a zasiahla. Bolo to dobré a duchaplné dievča... Škoda, že tak namiesto Mary nezomrela moja matka.“

Marx netrpezlivo čakal na dedičstvo.

Kto je čoho plný, to zo seba vydáva, hovorí známy biblický výrok. Marxizmus buduje svoje teórie na nenávisti, triednom boji, zničení kapitalistov za hocikáku cenu. Popiera existenciu Boha, presadzuje hrubý materializmus, jeho myšlienky sú plytké. Zameraný je proti človeku samému a jeho duchovnej podstate.

Marxove teórie rozvíjal a pokúšal sa uviesť do praxe Vladimír Uljanov. Pseudonym Lenin si zvolil podľa rieky Leny pretekajúcej oblasťou, kde ho cárske sudy poslali do vyhnanstva. Uljanovove názory mali korene vo vtedajšej ruskej neslobode, zaostalosti a nekultúrnosti. Ľudí pokladal za pokusné zvieratá a Rusko za laboratórium, kde môže vyskúšať komunizmus vo veľkom. Nesmierne obeť na životoch, ktoré si jeho experiment vyžiadal, pokladal za nevyhnutné a súcitiť bol podľa neho buržoázny prežitok, v revolúcii úplne zbytočný. Autori jeho biografie radšej nespomínajú, že Leninovu podvrtnú činnosť financovala vtedajšia nemecká vláda. Keďže bola prvá svetová vojna a Nemci chceli vyradiť svojho nepriateľa Rusko, poskytli tomuto dobrodruhu päťdesiat miliónov zlatých mariek, čo bola na tie časy obrovská suma. Lenin sa tak stal nemeckým agentom a svojich mecenášov nesklamal. Rozpútal tzv. Veľkú októbrovú socialistickú revolúciu, počas ktorej krajina padla na kolena. Tento prevrat, označovaný bolševikmi za veľký, bol v prvom rade tragický pre všetky ním postihnuté národy. Neuskutočnil sa v októbri, ale v novembri 1917, nebol socialistický, keďže priniesol hrozný hlad, biedu, zrútenie priemyslu a dopravy, nebol revolúciou, ale obyčajným vraždením, ničením krajiny, kultúry, kultúrnych pamiatok, náboženstva a duchovného života. Polia zostali neobrobené, hospodárske zvieratá pozabíjané. Ak niekto niečo vypestoval, alebo choval, to mu zrekvirovali. Proti bolševikom sa vtedy obrátilo 80% roľníkov. (Stalín, Leninov nástupca im to nikdy nezabudol.) Kto nemal ruky stvrdnuté od manuálnej práce, bol „vlastníkom“ nejakého majetku alebo vzdelania, toho opité tlupy bolševikov zabili. Inteligencia, ktorá stihla, ušla z krajiny, ostatných povraždili.

V jednej próze som spomenul zážitky, ktoré mi porozprával istý vyše sedemdesiatročný murár. Ako študent strednej školy som mu pomáhal dvíhať múry hotela na Malinom Brde. Starý pán pochádzal z rodiny veľkostatkára, ruského grófa. V čase vypuknutia prevratu sa rodina zdržiavala na majetku neďaleko Moskvy. Do dvora vtrhla skupina „revolucionárov“ a najprv prepichli chlapcovho otca vidlami. Potom hľadali francúzske voňavky, keďže tie obsahovali vysoké percento alkoholu. Keď ich vypili, znásilnili všetky ženy a deti na statku, aj chlapcov štyri mladšie sestry. Potom všetko zapálili a znásilnené obeť pohádzali do plameňov. On mal vtedy trinásť rokov, ušiel im, popíť od voňaviek a niektorí aj v krčoch za ním nevládali. Putoval dva roky stále na západ, prežil vďaka súcitným ľuďom a zostal žiť v bývalom Československu.

Po vypuknutí VOSR zdevastovaná krajina zažila tri vlny hrozného hladomoru.

Prvý vypukol v rokoch 1921 až 1922. Dedinčanom habali všetky potraviny, nenechávali im nič na prežitie. Ukázalo sa, že najzraniteľnejšie sú v takýchto prípadoch deti, keďže sa nemôžu brániť a nedokážu vopred odhadnúť nebezpečenstvo. Mnohí rodičia, pološialení od hladu, sa usilovali prežiť tak, že sa uchýlili ku kanibalizmu.

Druhú vlnu hrozného hladu v rokoch 1932 až 1934 zapríčinil Stalinov teror voči roľníkom a násilná kolektivizácia. Kto vlastnil kúsok poľa, malú záhradku, prípadne kravku alebo konika, obvinili ho z kulactva a všetko mu vzali. Musel opustiť dom, do vozíka naložiť celú rodinu, spravidla početnú, zapriať sa doň a putovať ďaleko na Sibír. Pamätníci opisujú prípady, keď zúfalí otcovia nevládali počúvať nárek nemluvniat, ktoré sa márne pokúšali piť z matkinho prázdneho prsníka, vytrhávali ich vyhladovaným ženám z náručia a zabíjali úderom o zľadovatené kmene stromov. Ktorá dedina nechcela vstúpiť do kolchozu (družstva), tú v noci obklúčilo vojsko a tajná polícia, všetkých obyvateľov bez výnimky

pozabíjali. Na druhý deň ráno zavolali predstavitel'ov okolitých obcí : „Takto dopadli kulaci. Máte na výber. Alebo vstúpite do kolchozu, alebo...“ Svojho času Lenin po vydaní *Dekrétu o pôde* tvrdil, že „žiadna moc nezoberie roľníkom pôdu“. O pár rokov neskôr im ju Stalin zobral a najčastejšie aj so životom. Len v týchto rokoch sa obeť hladomoru odhadujú na 8,4 milióna.

Tretí hladomor v rokoch 1947 až 1949 zavinilo Stalinovo odmietnutie Marshallovoho plánu – išlo o povojnovú pomoc zo Západu. V období veľkého sucha a nedostatku krajina paradoxne vyvážala obilie, napríklad aj do bývalého Československa, a zatiaľ jej občania umierali hladom. Stalin si takto upevňoval svoj vplyv v okolitých krajinách.

Obete jeho hrôzovlády sa odhadujú na 66 až 80 miliónov. Ide o najväčšieho masového vraha v histórii. (Hitler bol proti nemu obyčajný amatér.) Stalin nechal vyvraždiť celé etnické skupiny, osobne naprojektoval celú mašinériu teroru. Zdevastovaná krajina riadená neodborníkmi trpela sústavným nedostatkom základných životných potrieb, sľubovaný blahobyt sa nedostavil. Za hospodárske a politické prechmaty bolo treba označiť niekoho, kto je za ne zodpovedný. Neprihádzalo do úvahy priznať, že na vine je strana bolševikov na čele s despotickým paranoikom. A tak NKVD (tajná polícia) pozatýkala vybraných funkcionárov a obvinila ich, že svojou záškodníckou činnosťou zapríčinili napríklad nedostatok masla v krajine. Keď sa títo nevinní bránili, neľudsky ich bili, vypichovali oči, pálili žeravým železom, vytrhávali nechty, mrzčili pohlavné orgány, odtínali prsty, alebo pred nimi mučili ich ženy a deti. Zatknutí napokon vyfabrikované protokoly podpísali – kvôli vierohodnosti tam na nátlak NKVD popriznávali, že maslo znehodnocovali rozbitými sklenenými črepmi a podobné nezmysly. Potom, keďže maslo nebolo dostať v celom Sovietskom zväze, museli vymenovať pomocníkov vo svojej záškodníckej činnosti. Nasledovalo týranie, kým dotyční nepospomínali všetky možné mená, a tiež úplne nevinných. Vlny zatýkania prichádzali jedna po druhej, bolo to ako nabaľujúca sa snehová guľa. Obvinili učiteľov, vraj chceli podpáliť školu, hoci oni len zapálili sviečky na novoročnej jedličke, iní úbožiaci sa pri mučení priznali, že vyhodili do vzduchu most, no cez ich obec nikdy nepretiekala žiadna rieka, ďalších zatkli preto, lebo na schôdzi počas nekonečného aplauzu na Stalinovu počesť prví prestali tleskať, keďže už nevládali... Na oblastné správy NKVD chodili pravidelne šifrované telegramy so „smernými číslami“ z Moskvy: „Vo vašej oblasti je podľa údajov ústredných vyšetrovacích orgánov toľko a toľko záškodníkov a antisovietskych agitátorov. Zatknuť a odsúdiť.“ Tých, ktorých neumučili alebo nepopravili, posielali do koncentračných táborov – gulagov. Ich zakladateľom bol Lenin, prvý výnos o zriadení koncentračného tábora pre politických väzňov vydal v roku 1918. V čase, keď Stalin podpísal pakt s Hitlerom, chodili sa Nemci do Sovietskeho zväzu priúčať, ako majú vyzeráť vyhladzovacie tábory. Aj nápis „Arbeit macht frei“ len variuje heslo nad vchodom do sovietskych koncentrákov na Kolyme: „Práca je vecou cti, chrabrosti a hrdinstva“.

Viacerí ruskí spisovatelia opisujú, za akých podmienok sa stavali nové tábory. Z dobytčích vagónov vyložili ľudí, mŕtvych pokládli na kopy a tých, ktorí prežili transport, odvieďli stráže do tajgy. Tam niekde v snehu a krutom mraze zastavili a väzňom povedali: „Tu bude stáť tábor. Postavte si baraky!“ Chudáci nedostali nič, ani píly ani sekery. Oblečení a obutí boli len tak, ako ich doma, v práci alebo na ulici zatkli. Strážni mali hrubé kožuchy a prenosné piecky. Väzni holými rukami lámali kríky, tenšie stromy navažovali raz na jednu raz na druhú stranu, kým sa nevyvrátili. V zamrzutej zemi ich vsádzali ich do dier, ktoré skrivenými rukami hlbili kúskami dreva. Trvalo dlho, kým zhotovili nejaké prístrešie. Väčšina zomrela behom pár hodín od mrazu a vyčerpania, vzápätí prišla ďalšia várka, tí pod strechou vydržali dlhšie. Týždeň, niektorí aj dva. Keď už tábor stál, väzni z neho umierali na megalomanských stavbách alebo robili v baniach hlboko pod zemou, kde bolo príšerne teplo. Po vyfárani do mrazu tiež dlho neprežili.

V roku 1935 bol prijatý dekrét, ktorý dovoľoval trestne stíhať aj deti od dvanástich rokov. Znamenalo to, že ak napríklad chúd'atá pri hre nešťastnou náhodou zapálili kolchozný stoh slamy, mohli byť za „sabotáž“ odsúdené na trest smrti. V tom istom roku prijali zákon o potrestaní rodín vlastizradcov, pričom najbližších príbuzných odsúdencov deportovali do vzdialených oblastí, kde boli aj detské koncentračné tábory.

Po Stalinovej smrti jeho nástupca Nikita Sergejevič Chruščov odsúdil despotov kult osobnosti a prenasledovanie najmä „nevinných statočných a strane oddaných bolševikov“. O desiatkach miliónov jednoduchých sa radšej veľa nehovorilo. Ináč by sa museli odkrývať masové hroby pri každom sovietskom moste.

Komunizmus chce vybudovať nový spoločenský poriadok bez Boha, v opozícii proti evanjéliu. Je rafinovanejší a zákernejší ako nacizmus. Sľubuje „raj na zemi“, lenže na tejto ceste potrebuje nekonečné ľudské obete. Odborníci ho prirovnávajú k najkrutejšiemu pohanskému náboženstvu. Jeho pád potvrdil známu pravdu, že je vylúčené dosiahnuť dobro človeka pomocou nemorálnych prostriedkov.

Gruzínsky režisér Abuladze nakrútil v roku 1984 film *Pokánie*, ktorý je alúziou na Stalinovu hrôzovládu. V závere filmu stará žobráčka osloví akúsi ženu, či dobre ide, či sa ulicou, po ktorej kráča, dostane ku kostolu. Nevie, že počas vlády despotu bol kostol vyhodený do povetria. Žena jej odpovie, áno, je to tá ulica, ale už nevedie ku chrámu. A žobráčka sa spýta:

„Tak potom načo je? Načo je taká cesta, ktorá nevedie ku chrámu?“